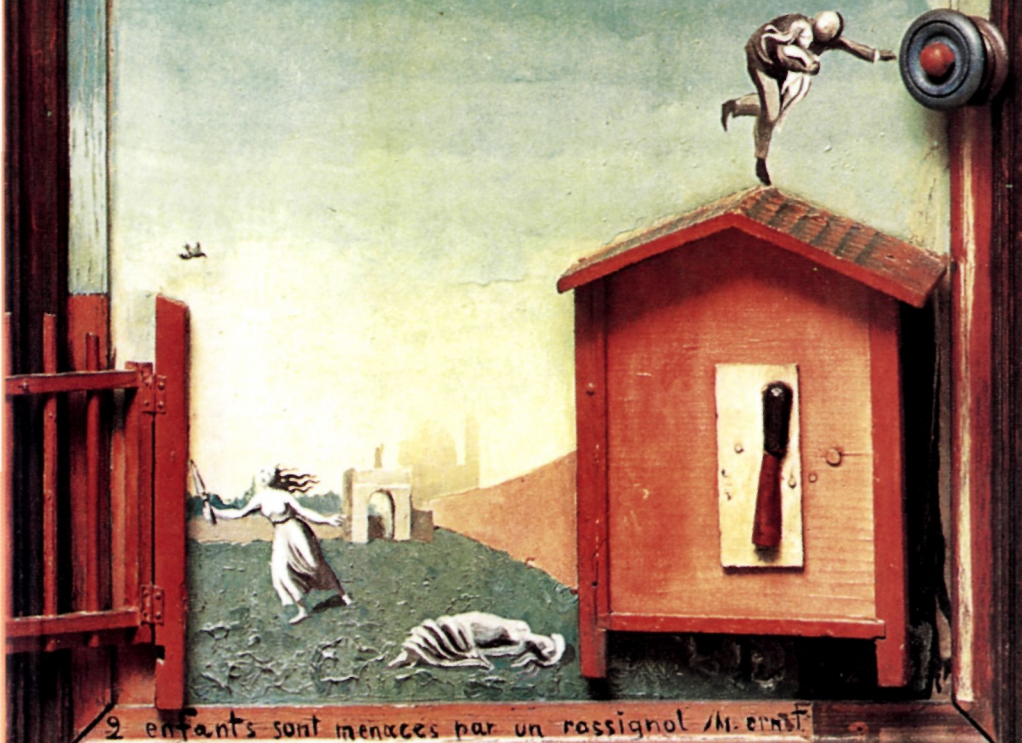

Φ. ΚΑΦΚΑ

Η
ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

2 enfants sont menacés par un rassignol M. ERNST

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ

Σειρά: ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Τίτλος πρωτοτύπου: DIE VERWANDLUNG

Συγγραφέας: ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ

Μετάφραση: ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΟΜΑΝΑΣ

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία: Typoffset, Β. Κουκουλής & ΣΙΑ ο.ε.

Ιασωνίδου 6, Τηλ. 2310.689.070 Fax. 2310.689.067

Μετάφραση:
Βασίλης Τομανάς

Copyright © 1996 ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Κεντρική Διάθεση:

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αριστοτέλους 8 - 54623 Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310.220.415

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη. Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, που ισχύουν στην Ελλάδα.

ISBN 960-7318-40-4

ΕΚΔΟΤΙΚΗ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Όταν ο Γκρέγκορ Σάμσα ξύπνησε ένα πρωινό από κακό όνειρο, βρέθηκε στο κρεβάτι του μεταμορφωμένος σε γιγάντια κατσαρίδα. Ήτανε ξαπλωμένος ανάσκελα, πάνω στη σκληρή ράχη του που μοιαζε με πανοπλία κι όταν σήκωνε λιγάκι το κεφάλι του μπορούσε να δει την τουρλωτή καφετιά κοιλιά του που τ'ανε χωρισμένη σε σκληρές καμπυλωτές διπλές και που μόλις συγκρατούσε τα σκεπάσματά του για να μη ξεγλιστρήσουν τελείως από πάνω του. Τα πολυάριθμα ποδάρια του, που ήταν αξιοθρήνητα λεπτά σε σύγκριση με το υπόλοιπο κορμί του, ταλαντεύονταν ανήμπορα μπροστά στα μάτια του.

Τι μου συνέβη; συλλογίστηκε. Όνειρο, δεν ήταν. Η κάμαρή του, μια συνηθισμένη ανθρώπινη κρεβατοκάμαρη, μόνο κομμάτι πιο μικρή απ'το κανονικό, κειτόταν ήσυχη ανάμεσα στους τέσσερις γνώριμους τοίχους της. Πάνω απ'το τραπέζι, όπου ήταν σκορπισμένα ανάκατα κάτι δείγματα από υφάσματα —ο Σάμσα ήταν περιοδεύων πωλητής—, κρεμόταν η εικόνα που 'χε κόψει τελευταία από 'να εικονογραφημένο περιοδικό και που την είχε βάλει σε μian όμορφη επίχρυση κορνίζα. Η εικόνα παρίστανε μια κυρία με γούνινο καπέλο και γούνινη εσάρπα, που καθόταν στητή κι άπλωνε προς το μέρος του θεατή ένα πελώριο γούνινο μανσόν που μέσα του χανόταν ολόκληρο το χέρι της απ'τον αγκώνα και κάτω.

Τα μάτια του Γκρέγκορ γυρίσαν έπειτα στο παράθυρο και ο συννεφιασμένος ουρανός —θαρρείς πως άκουγες τις στάλες της βροχής να χτυπάνε στο περβάζι του παραθύρου— τον έριξε σε βαριά μελαγχολία. Γιατί να μην κοιμηθώ λιγάκι περισσότερο και να λησμονήσω όλες ετούτες τις ανοησίες, συλλογίστηκε· αυτό όμως δεν μπορούσε να το κάνει, γιατί είχε συνηθίσει να κοιμάται γυρισμένος προς τα δεξιά και τώρα, στην

κατάσταση που βρισκόταν, ήταν αδύνατο να στρίψει. Όσο κι αν πάσχιζε να στρίψει προς το δεξί του πλευρό, δεν τα κατάφερε. Ξανακυλούσε πάλι στ'ανάσκελα. Δοκίμασε τουλάχιστον εκατό φορές, έκλεινε τα μάτια για να μη βλέπει τις αγωνιώδεις κινήσεις των ποδιών του και τα παράτησε μόνον όταν άρχισε να νιώθει στο πλευρό έναν απροσδιόριστο πόνο, που ίσαμε τότε του ήταν άγνωστος.

Θεέ μου, συλλογίστηκε, τι εξοντωτική δουλειά πήγα και διάλεξα! Να ταξιδεύω ολημερίς! Πολύ ενοχλητική δουλειά, χειρότερα απ'το να κάθεται στο μαγαζί και να πουλάς, και πάνω απ'όλα να χεις και το μπελά των αδιάκοπων ταξιδιών, την έγνοια για τις ανταποκρίσεις των τρένων, για τ'άσχημα και άτακτα γεύματα, για τις περαστικές γνωριμίες που είναι πάντα καινούριες και που ποτέ δεν εξελίσσονται σε πιο ουσιαστικές σχέσεις. Στο διάβολο όλα! Ένωσε μια ελαφριά φαγούρα στην κοιλιά του. Σύρθηκε αργά, έτσι ανάσκελα, ίσαμε το κεφαλάρι του κρεβατιού, μήπως κι εκεί μπορούσε να σηκώσει πιο εύκολα το κεφάλι του. Κατάλαβε πού ακριβώς τον έτρωγε, ένα μέρος που το τριγύριζαν πολλές λευκές μικρές κηλίδες μα που δεν ήξερε τι ήταν. Έκανε να το αγγίξει με ένα ποδαράκι, μα τράβηξε αμέσως το ποδαράκι πίσω, γιατί η επαφή του φερνε ρίγος.

Γλίστρησε πάλι προς τα κάτω, στη θέση που 'τανε πρωτέρα. Αυτό το ξύπνημα απ'τα χαράματα, συλλογίστηκε, αποβλακώνει για τα καλά τον άνθρωπο. Οι άνθρωποι έχουν ανάγκη από ύπνο κανονικό. Άλλοι περιοδεύοντες αντιπρόσωποι ζούνε σαν τις γυναίκες στα χαρέμια. Όταν εγώ, λογουχάρη, γυρίζω στο ξενοδοχείο το πρωί για να γράψω τις παραγγελίες που πήρα, εκείνοι οι άλλοι μόλις έχουν καθίσει να φάνε το πρωινό τους. Ας δοκιμάζα να κάνω το ίδιο κι εγώ στ'αφεντικό μου! Θα με απόλυε αυτοστιγμεί. Ίσως πάλι αυτό να 'τανε καλό για μένα, ποιος ξέρει; Αν δεν έπρεπε να συγκρατιέμαι για χάρη των γονιών μου, θα 'χα παραιτηθεί από καιρό, θα 'χα πάει στ'αφεντικό και θα του 'χα πει έξω απ'τα δόντια τα όσα σκέφτομαι. Αυτό θα τον είχε κάνει να πέσει κάτω απ'το γραφείο του! Περίεργη συμπεριφορά και τούτη, να κάθεται σε ψηλή καρέκλα πίσω απ'το γραφείο σου και να μιλάς απ'τα ύψη στους υπαλλήλους σου, ιδιαίτερα όταν οι υπάλληλοι πρέπει να κοντοζυγώνουν μια και τ'αφεντικό είναι περήφανο στ'αυτιά. Ε, τι να κάνουμε, έχω ακόμα ελπίδες. Μόλις μαζέψω τα

χρήματα για να ξεπληρώσω τα χρέη των γονιών μου στ'αφεντικό —άλλα πέντε μ'έξι χρόνια ακόμα— θα το κάνω, το δίχως άλλο. Τότε θ'απελευθερωθώ για τα καλά. Τώρα, ωστόσο, καλύτερα να σηκωθώ το τρένο μου φεύγει στις πέντε.

Έριξε μια ματιά στο ξυπνητήρι που 'κανε πάνω στο μπαούλο. Μεγαλοδύναμη Θεέ! σκέφτηκε. Ήταν εξίμισι κι οι δείχτες προχωρούσαν ήρεμα, είχε κιόλας περάσει εξίμισι, πλησίαζε εφτά παρά τέταρτο. Λες να μη χτύπησε το ξυπνητήρι; Απ'το κρεβάτι φαινόταν καθαρά πως ήταν βαλμένο στις τέσσερις. Και βέβαια θα πρέπει να χτύπησε. Ήταν, όμως, δυνατό να εξακολουθεί να κοιμάται ήσυχος, ήταν δυνατό να μην άκουσε τον ήχο που σου τρύπαγε τ'αυτιά; Ε, μάλλον, αφού ο ύπνος του δεν ήταν ήσυχος, θα 'χε κοιμηθεί βαριά. Τι να κάνει τώρα; Το επόμενο τρένο έφευγε στις εφτά. Αν ήθελε να το προλάβει, θα 'πρεπε να τρέξει σαν παλαβός τα δείγματα όμως δεν ήταν μαζεμένα στην τσάντα του, κι ο ίδιος δεν ένιωθε και τόσο ζωηρός κι ευδιάθετος. Εξάλλου, κι αν ακόμα το προλάβαινε το τρένο, πάλι δε θ'απόφευγε την κατσάδα απ'τ'αφεντικό, γιατί ο θυρωρός του μαγαζιού, που περίμενε να τον δει στο τρένο των πέντε, θα 'χε κιόλας αναγγείλει την απουσία του. Ο θυρωρός ήτανε τσιράκι τ'αφεντικού, άνθρωπος δουλικός και ανόητος. Κι αν μνηούσε πως ήταν άρρωστος; Αυτό πάλι θα 'ταν υπερβολικά δυσάρεστο και θα φαινόταν ύποπτο, γιατί στα πέντε χρόνια που δούλευε δεν είχε αρρωστήσει ούτε μια φορά. Σίγουρα θα 'ρχόταν αυτοπροσώπως τ'αφεντικό, μαζί με το γιατρό του Ταμείου, θα κατηγορούσε τους γονιούς του για την τεμπελιά του γιού τους και θ'απέρριπτε όλες τις δικαιολογίες με τη βοήθεια του γιατρού του Ταμείου, που φυσικά θεωρούσε όλους τους ανθρώπους κατάγερους αλλά εχθρούς της δουλειάς. Μήπως θα 'χε και άδικο σ'αυτή την περίπτωση; Ο Γκρέγκορ αισθανόταν πολύ καλά, αν αφαιρούσες μια υπνηλία αδικαιολόγητη ύστερα από τόσον ύπνο, και επιπλέον είχε μια ασυνήθιστη πείνα.

Καθώς το μυαλό του στριφογύριζε γρήγορα σ'όλα αυτά δίχως ωστόσο να μπορεί ν'αποφασίσει να σηκωθεί απ'το κρεβάτι —το ξυπνητήρι σήμανε κιόλας εφτά παρά τέταρτο— ακούστηκε ένα σιγανό χτύπημα στην πόρτα πίσω απ'το προσκεφάλι του κρεβατιού του. “Γκρέγκορ”, είπε μια φωνή —της μάνας του η φωνή— “είναι εφτά παρά τέταρτο. Δεν είχες να προλάβεις ένα τρένο;” Τούτη η γλυκιά φωνή! Ο Γκρέγκορ τα 'χασε

σαν άκουσε τη δικιά του φωνή να της αποκρίνεται, που ήταν στα σίγουρα η δικιά του μα που είχε σαν υπόκρουση ένα συνεχές φριχτό γοργό και νευρικό τσίριγμα. Οι λέξεις ακούγονταν καθαρά μόνο στην αρχή κι ύστερα τούτο το τσίριγμα δυνάμωνε και τις έπνιγε, κατάστρεφε το νόημά τους, έτσι που να μη μπορείς να 'σαι βέβαιος αν τις είχες ακούσει σωστά. Ο Γκρέγκορ ήθελε ν' απαντήσει σε μάκρος και να εξηγήσει τα πάντα, μα στην κατάσταση που βρισκόταν, αρκέστηκε να πει: "Ναι, ναι, σ' ευχαριστώ, μητέρα, τώρα σηκώνομαι". Η ξύλινη πόρτα που 'ταν ανάμεσά τους θα πρέπει να έκρουσε την αλλαγή της φωνής του, γιατί η μητέρα του ησύχασε μ' αυτό που της είπε κι απομακρύνθηκε. Αυτή η σύντομη συνομιλία, όμως, έκανε τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας να καταλάβουν ότι ο Γκρέγκορ βρισκόταν, αναπάντεχα, ακόμα στο σπίτι κι ο πατέρας του ακούστηκε κιόλας να χτυπάει απαλά μα με τη γροθιά του τη μια απ' τις πλαϊνές πόρτες: "Γκρέγκορ, Γκρέγκορ", φώναξε, "τι τρέχει;" Και σε λιγάκι φώναξε πάλι με πιο βαθιά φωνή: "Γκρέγκορ! Γκρέγκορ!" Από την άλλη πλαϊνή πόρτα άκουγε την αδερφή του που 'λεγε σιγανά και παραπονιάρικα: "Γκρέγκορ; Μήπως δεν είσαι καλά; Θέλεις τίποτα;" Αποκρίθηκε με μια κουβέντα και στους δυο: "'Ετοιμος είμαι", κι έβαλε τα δυνατά του να κάνει τη φωνή του ν' ακουστεί όσο πιο φυσιολογική μπορούσε. Πρόφερε πολύ καθαρά τις λέξεις κι άφηνε μακριές παύσεις ανάμεσά τους. Ο πατέρας γύρισε πάλι στο πρωινό του, μα η αδερφή του ψιθύρισε: "Γκρέγκορ, σε παρακαλώ, άνοιξε την πόρτα". Του Γκρέγκορ όμως ούτε που του περνούσε απ' το μυαλό ν' ανοίξει την πόρτα κι ευγνωμονούσε τον εαυτό του για το φρόνιμο συνήθειο που 'χε απ' τα ταξίδια, να κλειδώνει όλες τις πόρτες το βράδυ, ακόμα κι όταν ήτανε στο σπίτι.

Πρώτο του μέλημα είχε να σηκωθεί ήρεμα, με την ησυχία του, να ντυθεί και, πάνω απ' όλα, να φάει το πρωινό του. Ύστερα μόνο θα σκεφτόταν τα παρακάτω γιατί, όπως ήξερε πολύ καλά, όσο ήταν ξαπλωμένος δε θα μπορούσαν οι σκέψεις του να καταλήξουν πουθενά. Θυμήθηκε ότι πολλές φορές είχε νιώσει, ενώ βρισκόταν στο κρεβάτι, πονάκια και σουβλιές που ίσως να οφείλονταν στο ότι είχε στραβοκοιμηθεί και που αποδεικνύονταν γεννήματα της φαντασίας του όταν σηκωνόταν. Λαχταρούσε, λοιπόν, να δει σιγά σιγά να περνάνε κι οι σημερινές του παραισθήσεις. Δεν είχε καμιάν αμφιβολία ότι

αυτή η αλλοίωση της φωνής του ήτανε μόνο το προμήνυμα ενός άγριου κρυολογήματος, της μόνιμης τούτης αρρώστιας των περιοδεούντων πωλητών.

Ν' απαλλαγεί από τα σκεπάσματα ήταν απλό. Φούσκωσε λιγάκι και τα σκεπάσματα πέσανε μοναχά τους. Η επόμενη κίνηση, όμως, ήτανε δύσκολη, και μάλιστα ιδιαίτερα δύσκολη γιατί ο Γκρέγκορ ήταν ασυνήθιστα φαρδύς. Θα του χρειαζόνταν μπράτσα και χέρια για να σηκωθεί. Μα αντί γι' αυτό, είχε μονάχα τούτα τα πολυάριθμα ποδαράκια που δεν έλεγαν να σταματήσουν να σαλεύουν προς όλες τις κατευθύνσεις και που του ήταν αδύνατο να τα κουμαντάρει. Όταν δοκίμαζε να λυγίσει το ένα ποδαράκι, εκείνο πρώτο τεντωνόταν. Κι όταν κατάφερε στο τέλος να το φέρει σε λογαριασμό, όλα τα άλλα ποδαράκια σαλεύαν άγρια σε βαθμό ενοχλητικό. "Είναι ανώφελο να μένω άπρακτος στο κρεβάτι", είπε μέσα του ο Γκρέγκορ.

Σκέφτηκε πως θα μπορούσε να βγάλει απ' το κρεβάτι πρώτα το κάτω μέρος του, μα αυτό το κάτω μέρος, που δεν το 'χε ακόμα δει και που δεν μπορούσε να φανταστεί τι λογής ήταν, αποδείχτηκε υπερβολικά δυσκίνητο. Γλιστρούσε πολύ αργά. Κι όταν στο τέλος, νευριασμένος κι αγριεμένος, μάζεψε όλες του τις δυνάμεις και πετάχτηκε δίχως να προσέξει προς τα μπρος, είχε πάρει λάθος κατεύθυνση και χτύπησε δυνατά στο κάτω μέρος του κρεβατιού. Ο σουβλερός πόνος που ένωσε, τον πληροφόρησε ότι αυτό το κάτω μέρος του κορμιού του ήτανε για την ώρα το πιο ευαίσθητο.

Δοκίμασε, το λοιπόν, να βγάλει απ' το κρεβάτι πρώτα το πάνω μέρος του και κούνησε προσεκτικά το κεφάλι του προς την άκρη του κρεβατιού. Αυτό αποδείχτηκε εύκολο και, παρόλο το φάρδος και το βάρος του, όλο του το κορμί ακολούθησε στο τέλος αργά την κίνηση του κεφαλιού του. Κι όμως, όταν τελικά το κεφάλι του βρέθηκε να προεξέχει έξω απ' το κρεβάτι, φοβήθηκε να προχωρήσει περισσότερο μ' αυτό τον τρόπο, γιατί, στο κάτω κάτω, αν αφηνόταν να πέσει έτσι, θα ήταν θαύμα άμα κατάφερε να μη χτυπήσει το κεφάλι του. Και, ό,τι κι αν γινόταν, δεν έπρεπε να χάσει τις αισθήσεις του, ιδιαίτερα τώρα. Ήταν προτιμότερο να μείνει στο κρεβάτι.

Όταν όμως επανέλαβε τις ίδιες προσπάθειες και βρέθηκε πάλι στην προηγούμενή του θέση, αναστενάζοντας και παρακολουθώντας τα ποδαράκια του να σαλεύουν ακόμα πιο άγρια

απ'όσο πρωτύτερα —αν ήταν δυνατό κάτι τέτοιο—, μη βρίσκοντας τρόπο να βάλει κάποια τάξη σ'αυτό το χάος και σ'αυτή την ανακατωσούρα, είπε πάλι μέσα του πως ήταν αδύνατο να μείνει άλλο στο κρεβάτι και πως το πιο συνετό θα ήταν να ριψοκινδυνέψει τα πάντα φτάνει ν'απομακρυνθεί απ'το κρεβάτι. Ταυτόχρονα, δεν παρέλειψε να υπενθυμίσει στον εαυτό του ότι η νηφάλια σκέψη, η όσο το δυνατόν πιο νηφάλια σκέψη, ήταν χίλιες φορές προτιμότερη από τις αποφάσεις που παίρνονται σε στιγμές απελπισίας. Τις στιγμές αυτές κάρφωνε όσο πιο συγκεντρωμένα μπορούσε τα μάτια του στο παράθυρο, μα, δυστυχώς, η θέα της πρωινής ομίχλης, που δεν τον άφηνε να δει ούτε την αντικρινή μεριά του στενού δρόμου, του 'δινε ελάχιστο θάρρος κι ελάχιστη παρηγοριά. "Εφτά κιόλας", είπε μέσα του σαν άκουσε το ξυπνητήρι, "εφτά κιόλας κι ακόμα τόση ομίχλη". Έμεινε για μια στιγμή ήρεμος, ανασαίνοντας ελαφρά, λες κι απ'αυτή την απόλυτη γαλήνη περίμενε να φέρει όλα τα πράματα στις πραγματικές και κανονικές τους συνθήκες.

Ύστερα όμως, είπε μέσα του: "Προτού χτυπήσει εφτά και τέταρτο πρέπει οπωσδήποτε να 'χω σηκωθεί απ'αυτό το κρεβάτι. Άλλωστε, ίσαμε τότε κάποιος θα 'χει έρθει απ'το μαγαζί για να ρωτήσει για μένα, αφού το μαγαζί ανοίγει πριν απ'τις εφτά". Και βάλθηκε να κουνάει μια απο δω και μια από κει όλο του το κορμί, συντονισμένα, με σκοπό να πεταχτεί ολόκληρος έξω απ'το κρεβάτι. Αν ριχνόταν μ'αυτό τον τρόπο έξω απ'το κρεβάτι, θα μπορούσε να μη χτυπήσει το κεφάλι του στο πέσιμο, φτάνει να το κρατούσε ψηλά την ώρα που θα προσγειωνόταν. Η ράχη του, φαινόταν πως ήταν σκληρή και δε θα πρέπει να πόναγε αν έπεφτε πάνω στο χαλί. Περισσότερο απ'όλα τον ανησυχούσε ο δυνατός γδούπος που θα 'κανε πέφτοντας. Σίγουρα θα τους ανησυχούσε όλους, αν δεν τους τρόμαζε κιόλας, έτσι που θα τον άκουγαν πίσω απ'τις πόρτες. Κι όμως, έπρεπε να το διακινδυνεύσει αυτό.

Ενώ βρισκόταν κιόλας ο μισός έξω απ'το κρεβάτι —η καινούρια μέθοδος ήτανε πιο πολύ παιχνίδι παρά προσπάθεια, αφού χρειαζόταν μονάχα να ταρακουνιέται μια από δω μια απο κει— του πέρασε απ'το μυαλό πόσο εύκολα θα μπορούσαν να γίνουν όλα αν είχε βοήθεια. Δυο γεροί άνθρωποι— σκέφτηκε τον πατέρα του και την υπηρέτρια— έφταναν και περισσότερα αν θα έβαζαν μόνο τα χέρια τους κάτω από την κυρτή

του ράχη, θα τον σήκωναν απ'το κρεβάτι, θα χαμήλωναν σιγά σιγά το φορτίο τους και ύστερα θα τον κρατούσαν υπομονετικά ώσπου να γυρίσει και να πέσει μπρούμυτα στο πάτωμα όπου, έλπιζε, τα ποδαράκια του θα 'καναν όπως πρέπει τη δουλειά τους. Και πάλι όμως, ακόμα κι αν παραβλέψουμε το γεγονός ότι όλες οι πόρτες ήταν κλειδωμένες, θα ήταν σκόπιμο να φωνάξει να τον βοηθήσουν; Παρόλη του τη στενοχώρια, στη σκέψη αυτή δεν μπόρεσε να καταπιίξει ένα χαμόγελο.

Είχε κιόλας προχωρήσει τόσο, που μόλις θα μπορούσε να κρατήσει την ισορροπία του αν τιναζόταν δυνατά, και τώρα ήταν ανάγκη να το πάρει απόφαση γιατί σ'ένα πεντάλεπτο η ώρα θα 'τανε εφτά και τέταρτο. Τότε άκουσε να χτυπάει το κουδούνι της εξώπορτας. "Κάποιος απ'το μαγαζί", είπε μέσα του και σα να πάγωσε, ενώ τα ποδαράκια του χόρευαν όλο και πιο γρήγορα. Για μια στιγμή ακολούθησε απόλυτη ησυχία. "Δε θ'ανοίξουν", είπε μέσα του ο Γκρέγκορ που τον κυριέψε μια παράλογη κι αβάσιμη ελπίδα. Ύστερα όμως η υπηρέτρια πήγε όπως πάντα με τη βαριά της περπατησιά και άνοιξε. Ο Γκρέγκορ δε χρειάστηκε ν'ακούσει τίποτα περισσότερο από το πρώτο "Καλημέρα" του επισκέπτη κατάλαβε αμέσως ποιός ήταν: είχε έρθει ο ίδιος ο προϊστάμενος. Τι φριχτή μοίρα, να είσαι καταδικασμένος να δουλεύεις σε μια φίρμα όπου η πιο μικρή παράλειψη συνεπάγεται την πιο μεγάλη υποψία! Μήπως όλοι οι υπάλληλοι ήταν, δίχως καμία εξαίρεση, παλιάνθρωποι, μήπως δεν υπήρχε ανάμεσά τους ούτε ένας πιστός και αφοσιωμένος άνθρωπος που, μολονότι θα 'χανε μια δυο ωρίτσες απ'το χρόνο της εταιρίας κάποιο πρωί, θα τον τυραννούσαν τόσο οι τύψεις του ώστε θα τρελαινόταν και θα 'ταν αδύνατο να σηκωθεί απ'το κρεβάτι του; Δε θα 'ταν αληθινά αρκετό να στείλουν κάποιον μαθητευόμενο να ρωτήσει— αν υποθέσουμε πως ήταν απαραίτητο να ρωτήσουν— τι τρέχει, μα έπρεπε να 'ρθει ο ίδιος ο προϊστάμενος κι έτσι να δείξει σ'όλη την οικογένεια, σε μιαν αθώα οικογένεια, ότι σ'αυτή την ύποπτη περίπτωση τις έρευνες χρειαζόταν να τις κάνει ο ίδιος ο προϊστάμενος; Και, περισσότερο η ταραχή που του 'φεραν αυτές οι σκέψεις παρά κάποια συνειδητή πράξη, έσπρωξε τον Γκρέγκορ έξω απ'το κρεβάτι μ'όλη του τη δύναμη. Ακούστηκε ένας βαρύς γδούπος, μα όχι πραγματικός πάταγος. Λίγο το χαλί μαλάκωσε το πέσιμο, λίγο η ράχη του δεν ήταν τόσο σκληρή όσο είχε φανταστεί ο Γκρέγκορ, κι έτσι ακούστηκε μο-

νάχα ένας υπόκωφος ήχος, όχι και τόσο εντυπωσιακός. Μόνο που δεν είχε κρατήσει και πολύ προσεχτικά το κεφάλι του και το χτύπησε το γύρισε και το τριψε πάνω στο χαλί, πονεμένος και νευριασμένος.

“Κάτι έπεσε μέσα εκεί”, είπε ο προϊστάμενος από το δωμάτιο που ‘ταν στ’αριστερά της δικιάς του κάμαρης. Ο Γκρέγκορ προσπάθησε να υποθέσει μες στο μυαλό του αν αυτό που του συνέβη σήμερα, θα μπορούσε να συμβεί κάποιαν άλλη μέρα στον προϊστάμενο· δεν μπορούσες ν’αποκλείσεις ένα τέτοιο ενδεχόμενο. Ωστόσο την ίδια στιγμή, σαν ωμή απάντηση σ’αυτή του την απορία, ο προϊστάμενος έκανε δυο γερά βήματα στο διπλανό δωμάτιο και οι λουστρινένιες μπότες του έτριξαν. Από τη δεξιά πλαϊνή κάμαρη, η αδερφή του τον κατατόπιζε ψιθυριστά: “Γκρέγκορ, είναι εδώ ο προϊστάμενος”. “Το ξέρω”, μουρμούρισε μέσα του ο Γκρέγκορ· δεν τόλμησε όμως να δυναμώσει τη φωνή του τόσο ώστε να την ακούσει η αδερφή του.

“Γκρέγκορ”, ακούστηκε τώρα ο πατέρας του από το δωμάτιο αριστερά, “έχει έρθει ο κύριος προϊστάμενος και θέλει να μάθει γιατί δεν έφυγες με το πρωινό τρένο. Δεν ξέρουμε τι να του πούμε. Εξάλλου θέλει να σου μιλήσει κατ’ιδίαν. Σε παρακαλώ, λοιπόν, άνοιξε την πόρτα. Θα έχει την καλοσύνη να σε συγχωρέσει για την ακαταστασία που θα δει μες στο δωμάτιό σου”.

“Καλημέρα, κύριε Σάμσα”, φώναξε στο μεταξύ φιλικά ο προϊστάμενος. “Δεν είναι καλά”, είπε η μητέρα του στον επισκέπτη την ώρα που ο πατέρας του μιλούσε πίσω απ’την πόρτα. “Δεν είναι καλά, κύριε, πιστέψτε με. Τι άλλο θα μπορούσε να τον κάνει να χάσει το τρένο; Το παιδί μου δεν έχει στο μυαλό του τίποτε άλλο πέρα απ’τη δουλειά του. Μέχρι που με κάνει και θυμώνω. Δε βγαίνει έξω τα βράδια, ήταν οχτώ μέρες τώρα στην πόλη κι όλα τα βράδια έμεινε μέσα, στο σπίτι. Κάθεται εκεί στο τραπέζι ήσυχα ήσυχα και διαβάζει την εφημερίδα ή μελετά τα δρομολόγια των τρένων. Η μόνη του διασκέδαση είναι η ξυλογλυπτική. Να, σε δυο τρία βράδια μου ‘κανε μια ξυλογλυπτη κορνίζα. Θα τα χάσετε άμα δείτε πόσο όμορφη είναι” την κρέμασε στην κάμαρή του, θα τη δείτε μόλις ανοίξει ο Γκρέγκορ την πόρτα. Οφείλω να σας πω ότι χάρηκα πολύ που ήρθατε, κύριε· εμείς ποτέ δε θα τον καταφέρναμε ν’ανοίξει την πόρτα· είναι πεισματάρης· και είμαι σίγουρη πως

δεν είναι καλά, κι ας μου ‘πε το πρωί πως είναι”. —“Έρχομαι, τώρα”, είπε ο Γκρέγκορ αργά και προσεχτικά· δε σάλεψε όμως, μήπως και χάσει καμιά λέξη απ’την κουβέντα. “Δεν μπορώ να δώσω άλλη εξήγηση, κυρία μου”, είπε ο προϊστάμενος. “ελπίζω να μην είναι τίποτα σοβαρό. Αν και, από την άλλη μεριά, οφείλω να σας πω ότι εμείς οι άνθρωποι των επιχειρήσεων οφείλουμε πολύ συχνά— ευτυχώς ή δυστυχώς— να υπερνικάμε τις μικροαδιαθεσίες μας γιατί πρέπει να ρίχνουμε το βάρος στη δουλειά μας”. —“Λοιπόν, μπορεί να μπει τώρα ο κύριος προϊστάμενος;” ρώτησε ανυπόμονα ο πατέρας και χτύπησε ξανά την πόρτα. “Όχι”, είπε ο Γκρέγκορ. Την άρνησή του τη συνόδευσαν μια θλιβερή σιγή στο πλαϊνό δωμάτιο αριστερά και οι λυγμοί της αδερφής του στην πλαϊνή κάμαρη δεξιά.

Γιατί δεν πήγαινε κι η αδερφή του με τους άλλους; Ίσως να ‘χε μόλις σηκωθεί και να μην είχε ντυθεί ακόμα. Τότε γιατί έκλαιγε; Μήπως γιατί αυτός δε σηκωνόταν και δεν άφηνε να μπει στην κάμαρή του ο προϊστάμενος, μήπως γιατί αυτός κινδύνευε να χάσει τη δουλειά του, ή μήπως γιατί ο προϊστάμενος θ’άρχιζε πάλι να πιέζει τους γονείς τους για τα παλιά χρέη; Σίγουρα, αυτά δεν ήταν πράγματα που θα ‘πρεπε να την απασχολούν προς το παρόν. Ο Γκρέγκορ ήταν ακόμα στο σπίτι και δεν του περνούσε καν απ’το μυαλό να παρατήρει την οικογένειά του. Προς το παρόν, βέβαια, κειτόταν πάνω στο χαλί και κανένας απ’όσους θα γνώριζαν την κατάσταση δεν θα περίμενε στα σοβαρά ν’αφήσει να μπει στην κάμαρή του ο προϊστάμενος. Κι εξάλλου, για μια τέτοια μικροαγένεια, που εύκολα θα μπορούσαν να την δικαιολογήσουν αργότερα, δε θα μπορούσε ο προϊστάμενος ν’απολύσει τον Γκρέγκορ. Και του Γκρέγκορ του φάνηκε ότι θα ‘ταν πολύ πιο λογικό τώρα να τον αφήσουν στην ησυχία του, παρά να τον ενοχλούν με κλάματα και παρακάλια. Μα, απ’την άλλη μεριά, η αβεβαιότητά του έφερνε τους άλλους σε αμηχανία και δικαιολογούσε την συμπεριφορά τους.

“Κύριε Σάμσα”, φώναξε τώρα δυνατότερα ο προϊστάμενος, “τι συμβαίνει επιτέλους; Κλειδώνεστε στην κάμαρή σας, απαντάτε μόνο μ’ένα Ναι ή ένα Όχι, βάζετε σε ανώφελες σκοτούρες τους γονιούς σας και παραμελείτε— αυτό το αναφέρω έτσι, παρεμπιπτόντως— μάλιστα, παραμελείτε τη δουλειά σας και τα καθήκοντά σας κατά τρόπο ανήκουστο. Μιλώ εξονόμα-

τος των γονέων σας και του εργοδότη σας και απαιτώ, με πάσα σοβαρότητα, να μου δώσετε αμέσως μια συγκεκριμένη εξήγηση. Με ξαφνιάζετε. Νόμιζα πως είσασταν ήσυχος και λογικός άνθρωπος και τώρα, τελείως ξαφνικά, αρχίζετε να δείχνετε απαράδεκτες τάσεις. Το αφεντικό, μου έδωσε πράγματι σήμερα το πρωί μια πιθανή ερμηνεία για την απουσία σας— κάτι είπε για τις εισπράξεις που σας εμπιστευτήκαμε να κάνετε τελευταία— μα εγώ διαμαρτυρήθηκα ειλικρινά, έδωσα σχεδόν το λόγο της τιμής μου ότι κάτι τέτοιο δεν μπορεί να ήταν πιθανό. Τώρα, όμως, βλέπω πόσο απίστευτα πεισματάρης είστε και δεν έχω πια την παραμικρή επιθυμία να πάρω το μέρος σας. Εξάλλου, η θέση σας στην εταιρία δεν είναι και τόσο σίγουρη. Ήρθα εδώ με την πρόθεση να σας τα πω όλ' αυτά κατ'ιδίαν, μα αφού με κάνετε να χάνω άδικα τον καιρό μου εδώ, δε βρίσκω γιατί να μην τ'ακούσουν και οι γονείς σας. Τον τελευταίο καιρό η απόδοσή σας δεν ήταν καθόλου ικανοποιητική— η εποχή μας βέβαια, δεν είναι η εποχή για εξαιρετικές δουλειές, αυτό το παραδεχόμαστε, μα δεν υπάρχει καμία εποχή δίχως καθόλου δουλειά, κύριε Σάμσα, και δεν πρέπει να υπάρχει τέτοια εποχή”.

“Μα, κύριε”, φώναξε ο Γκρέγκορ εκτός εαυτού, έχοντας μες στο θυμό του λησμονήσει όλα τ'άλλα, “ανοίγω αμέσως, τούτη στιγμή. Μια μικροαδιαθεσία, μια ζαλάδα μ'εμπόδισε να σηκωθώ. Είμαι ακόμα στο κρεβάτι. Μα τώρα αισθάνομαι πάλι πολύ καλά. Να, τώρα κιόλας σηκώνομαι απ'το κρεβάτι. Δώστε μου μόνο ένα περιθώριο, μια στιγμή. Δεν είμαι και τόσο καλά όσο νόμισα. Μα είμαι καλά, πράγματι. Πώς ένα πραγματάκι σαν κι αυτό μπορεί να σε γονατίσει! Χθες βράδυ κιόλας ήμουν μια χαρά, οι γονείς μου μπορούν να σας το βεβαιώσουν, ή μάλλον είχα χθες βράδυ ένα προαίσθημα. Πρέπει κάτι να φάνηκε στο πρόσωπό μου. Γιατί να μην ειδοποιήσω το μαγαζί! Μα αφού όλοι πάντα πιστεύουμε πως μπορούμε να τα βγάλουμε πέρα με μίαν αδιαθεσία δίχως να χρειαστεί να μείνουμε σπίτι. Αχ κύριε, λυπηθείτε τους γονείς μου! Όλα αυτά για τα οποία με κατηγορείτε τώρα δεν έχουν καμία βάση— κανένας ποτέ δε μου 'πε γι'αυτά. Ίσως να μην έχετε δει τις τελευταίες παραγγελίες που έστειλα. Όπως κι αν έχει το πράγμα, μπορώ ακόμα να προλάβω το τρένο των οχτώ' είμαι καλύτερα τώρα, ύστερα από τόσες ώρες ξεκούραση. Ας μη σας κρατώ άλλο εδώ, κύριε. Έρχομαι, όπου να 'ναι, στο μαγαζί' κάντε μου τη χάρη

να το πείτε στο αφεντικό και να του ζητήσετε συγγνώμη από μέρους μου!”

Και την ώρα που πετούσε ανάκατα και με βιάση όλες τούτες τις κουβέντες, δίχως καλά καλά να ξέρει τι ακριβώς έλεγε ο Γκρέγκορ έφτασε στο μπαούλο εύκολα— ίσως έπειτα από τόνσην εξάσκηση στο κρεβάτι— και τώρα προσπαθούσε ν'ανασηκώσει το κορμί του πατώντας με τα μπροστινά του ποδαράκια πάνω στο μπαούλο. Σκόπευε πράγματι ν'ανοίξει την πόρτα, ήθελε ν'αφήσει να τον δουν και να μιλήσει στον προϊστάμενο' ήταν περίεργος να δει τι θα 'λεγαν μόλις τον αντίκριζαν όλοι αυτοί που είχαν επιμείνει τόσο. Αν τρόμαζαν, η ευθύνη ήταν δικιά τους, οπότε ο Γκρέγκορ θα μπορούσε να 'ναι ήσυχος. Μα και ψύχραιμα ν'αντιδρούσαν, πάλι αυτός δε θα 'χε κανένα λόγο να συγχύζεται και θα μπορούσε πράγματι, αν βιαζόταν κάπως, να βρίσκεται στο σταθμό στις οχτώ. Στην αρχή, γλίστρησε μερικές φορές απ'τη λεία γυαλισμένη επιφάνεια του μπαούλου, μα στο τέλος, μ'ένα τελευταίο τίναγμα, τα κατάφερε να σταθεί όρθιος. Δεν λογάριάζε πια καθόλου τους πόνους στο χαμηλότερο μέρος του κορμιού του, όσο κι αν τον τυραννούσαν. Άφησε ύστερα τον εαυτό του να πέσει στην πλάτη μιας καρέκλας που 'ταν εκεί κοντά και με τα ποδαράκια του γαντζώθηκε στις άκρες της. Μ'αυτό απόχτησε πάλι την αυτοκυριαρχία του και σταμάτησε να μιλάει' μπορούσε τώρα ν' ακούσει τι έλεγε ο προϊστάμενος.

“Καταλάβετε έστω και μια λέξη απ'αυτά που μας είπε;” ρωτούσε ο προϊστάμενος. “Μήπως θέλει να μας κοροϊδέψει;” —“Αχ Θεέ μου”, φώναξε με δάκρυα στα μάτια η μάνα του, “ίσως να 'ναι βαριά άρρωστος και να τον τυραννάμε. Γκρέτε! Γκρέτε!” φώναξε πάλι. “Ναι, μητέρα”, φώναξε η αδερφή του απ'την άλλη μεριά. Συνεννοούνταν έτσι, η μια απ'τη δεξιά κι η άλλη απ'την αριστερή μεριά απ'την κάμαρη του Γκρέγκορ. “Να πας αμέσως να φέρεις το γιατρό. Ο Γκρέγκορ είναι άρρωστος. Να πας αμέσως να φωνάξεις το γιατρό, γρήγορα. Τον άκουσες πώς μιλούσε;” —“Δεν ήταν ανθρώπινη φωνή αυτή”, είπε ο προϊστάμενος εντυπωσιακά σιγανά σε σύγκριση με τις τσιρίδες της μητέρας του Γκρέγκορ. “Άννα! Άννα!” φώναξε ο πατέρας του απ'το διάδρομο στην κουζίνα και χτύπησε παλαμάκια, “πήγαινε αμέσως να φέρεις έναν κλειδαρά!” Και να που οι κοπέλες τρέξαν κιόλας στο διάδρομο —πώς μπόρεσε και ντύθηκε τόσο γρήγορα η αδερφή του;— κι α-

νοίξαν την εξώπορτα. Δεν την άκουσαν να ξανακλείνει ή-
ταν φανερό πως την είχαν αφήσει ανοιχτή, όπως συνηθίζε-
ται να κάνουν οι άνθρωποι στα σπίτια όπου έχει πέσει μεγά-
λη συμφορά.

Ο Γκρέγκορ πάντως, είχε ηρεμήσει τώρα για τα καλά. Τα
λόγια που έλεγε φαίνεται πως δεν μπορούσαν πια να τα κα-
ταλάβουν, μολονότι σε κείνον φαίνονταν καθαρά, πιο καθαρά
μάλιστα από πρώτα, ίσως γιατί τ'αυτί του είχε συνηθίσει την
καινούρια του φωνή. Έλα όμως που οι άλλοι πίστευαν τώρα
ότι κάτι κακό του 'χε συμβεί κι ήταν έτοιμοι να τον βοηθήσουν.
Η θετικότητα κι η σιγουριά με την οποία πάρθηκαν τα πρώτα
μέτρα, τον ανακούφισαν. Ένωσε γι' άλλη μια φορά να τον
τραβούν μέσα στον κύκλο των ανθρώπων κι έλπιζε ότι ο για-
τρός κι ο κλειδαράς θα 'καναν σπουδαία και καταπληκτικά κα-
τορθώματα, μολονότι δεν μπορούσε να ξεχωρίσει ποιος θα 'κά-
νε τι. Για να καθαρίσει όσο πιο καλά γινόταν τη φωνή του για
τις αποφασιστικής σημασίας συζητήσεις που θα διεξάγονταν
σε λίγο, έβηξε λιγάκι, όσο πιο ήσυχα μπορούσε, γιατί ούτε
ο ήχος απ' το βήχα του δεν έμοιαζε ανθρώπινος, απ' όσο μπο-
ρούσε ο ίδιος να κρίνει. Στο μεταξύ, στο πλαϊνό δωμάτιο είχε
πέσει νεκρική σιγή. Ίσως οι γονιοί του να 'χαν καθίσει στο
τραπέζι με τον προϊστάμενο και να μιλούσαν ψιθυριστά, ίσως
πάλι να 'χαν καλλήσει όλοι στην πόρτα και ν'αφουγκράζο-
νταν.

Ο Γκρέγκορ έσπρωξε αργά την καρέκλα κατά την πόρτα,
έπειτα άφησε την καρέκλα, έπιασε για να στηριχτεί το χερού-
λι της πόρτας —οι πατούσες στις άκρες απ' τα ποδαράκια του
είχανε κάτι σαν κόλλα— κι έμεινε έτσι μια στιγμή για να ξε-
κουραστεί, απ' την προσπάθεια. Βάλθηκε ύστερα να στρίβει το
κλειδί για να ξεκλειδώσει με το στόμα. Φαίνεται ότι δυστυχώς
δεν είχε δόντια, οπότε με τι να 'στριβε το κλειδί; Μα απ' την ά-
λη μεριά, είχε πράγματι γερά σαγόνια με τη βοήθειά τους κα-
τάφερε να κουνήσει το κλειδί και δεν του πέρασε απ' το μυαλό
ότι έκανε κάποια ζημιά στον εαυτό του απ' το στόμα του όμως
βγήκε ένα καφετί υγρό, έτρεξε πάνω στο κλειδί και κατόπιν
έπεσε στάλα στάλα στο πάτωμα. "Ακούστε", είπε ο προϊστά-
μενος στο διπλανό δωμάτιο, "γυρίζει το κλειδί". Αυτά τα λό-
για έδωσαν μεγάλο θάρρος στον Γκρέγκορ, μα θα 'πρεπε
όλοι, και ο πατέρας και η μάνα του, να τον παροτρύνουν να
συνεχίσει: "Προχώρει, Γκρέγκορ", θα 'πρεπε να 'χαν φωνάξει.

"κουράγιο, κράτα γερά το κλειδί!" Και με την σκέψη πως όλοι
παρακολουθούσαν με αγωνία την προσπάθειά του, έβαλε
όλη του τη δύναμη στα σαγόνια του, δίχως να λογαριάζει τι-
ποτε άλλο, κι έστριψε το κλειδί. Όσο περισσότερο έστριβε
το κλειδί, τόσο γύριζε εκείνος ολόγυρα απ' την κλειδαριά
κρατιότερα τώρα μόνο με το στόμα, τραβούσε το κλειδί όταν
χρειαζόταν ή πάλι το 'σπρωχνε προς τα κάτω μ' όλο το βάρος
του κορμιού του. Το δυνατό κλικ που 'κανε η κλειδαριά όταν
επιτέλους άνοιξε, έδωσε καινούρια δύναμη στον Γκρέγκορ.
Παίρνοντας μια βαθιά ανάσα ανακούφισης, είπε μέσα του:
"Όστε δεν τον είχα ανάγκη τον κλειδαρά", κι έβαλε το κεφάλι
πάνω στο χερούλι για ν' ανοίξει και το πορτόφυλλο.

Αφού χρειαζόταν να τραβήξει την πόρτα προς το μέρος του,
όταν η πόρτα άνοιξε, ο ίδιος δε φαινόταν πουθενά. Χρειάστηκε
να τραβηχτεί αργά αργά και να παρακάμψει το ανοιχτό πορ-
τόφυλλο, και μάλιστα χρειάστηκε να τα κάνει με μεγάλη προ-
σοχή όλ' αυτά για να μη σωριαστεί ανάσκελα στο κατώφλι της
πόρτας. Την ώρα που ήταν αφοσιωμένος ολοκληρωτικά σ'
αυτές τις δύσκολες κινήσεις του, άκουσε τον προϊστάμενο να
κάνει ένα δυνατό "Ωχ!" —ήτανε κάτι σα φύσημα αγέρα— και
τον είδε, να στέκει εκεί, πολύ κοντά στην πόρτα, να βάζει το
χέρι μπροστά στ' ορθάνοιχτο απ' την έκπληξη στόμα του και
αργά αργά να κάνει πίσω λες και τον έσπρωχνε μια αόρατη
σταθερή δύναμη. Η μάνα του —τα μαλλιά της ήταν ακόμα ξέ-
πλεκα κι ανακατωμένα παρά την παρουσία του προϊστάμενου
—χτύπησε πρώτα τα χέρια, κοίταξε κατόπι τον πατέρα του, ύ-
στερα έκανε δυο βήματα κατά τον Γκρέγκορ και σωριάστηκε
ανάμεσα στα φορέματα που 'χαν απλωθεί ολόγυρά της κρύβο-
ντας το προσωπό της στο στήθος της. Ο πατέρας του έσφιξε
τη γροθιά με μίαν άγρια έκφραση στο πρόσωπό του, λες κι
ήθελε να χτυπήσει τον Γκρέγκορ και να τον κλείσει πάλι πί-
σω στην κάμαρή του, έπειτα κοίταξε σα χαμένος στο δωμάτιο
ολόγυρά του, σκέπασε τα μάτια με τα χέρια του κι άρχισε να
κλαίει γοερά, έτσι που το πλατύ του στέρνο τρανταζόταν.

Ο Γκρέγκορ δεν μπόρεσε στ' άλλο δωμάτιο, μα ακουμπούσε
μ' όλο του το βάρος στο στέρεο πορτόφυλλο, έτσι που φαινό-
ταν μονάχα το μισό του κορμιού και το κεφάλι του, που το 'χε
γείρει για να μπορέσει να δει τους άλλους. Το φως στο μεταξύ
είχε δυναμώσει στην αντικρινή μεριά του δρόμου μπορούσε
να δει ολοκάθαρα ένα κομμάτι απ' το απέναντι ατέλειωτα μα-

κρύ, γκριζόμαυρο κτίριο— ήταν ένα νοσοκομείο— που την πρόσφῃ του τη στιγμήτιζαν κάθε τόσο, απότομα, μια σειρά κανονικότητα παραθύρια. Έβρεχε ακόμα, μα τώρα έριχνε χοντρές κι αραιές στάλες που στην κυριολεξία πάφλαζαν όταν πέφτανε πάνω στη γη. Τα πιατικά και τα ποτήρια του πρωινού ήτανε όλα αραδιασμένα πάνω στο τραπέζι, γιατί το πρωινό ήταν το πιο σημαντικό γεύμα της ημέρας για τον πατέρα του Γκρέγκορ, που το παρέτεινε ώρες ολόκληρες διαβάζοντας και διάφορες εφημερίδες. Στον τοίχο ακριβώς απέναντι απ'τον Γκρέγκορ κρεμόταν μια φωτογραφία του απ'τον καιρό που 'κανε τη θητεία του στο στρατό. Τον παρίστανε υπολοχαγό, με το χέρι στο σπαθί, μ'ένα ξένοιαστο χαμόγελο, με ύφος που σε πρότρεπε να σεβαστείς τη στολή και το στρατιωτικό του παράστημα. Η πόρτα που 'βγαζε στο διάδρομο ήταν ανοιχτή και μπορούσες να δεις ότι κι η εξώπορτα ήταν ανοιχτή' φαινόταν έτσι το πλατύσκαλο του σπιτιού και τα πρώτα σκαλιά απ'τη σκάλα που 'βγαζε στο δρόμο.

“Τώρα, λοιπόν” είπε ο Γκρέγκορ, έχοντας πλήρη συναίσθηση ότι ήταν ο μόνος που 'χε διατηρήσει κάπως την ψυχραιμία του, “θα φορέσω αμέσως τα ρούχα μου, θα μαζέψω στη βαλίτσα τα δειγματολόγιά μου και θα φύγω. Θα μ'αφήσετε, όμως, να φύγω; Βλέπετε, κύριε, δεν είμαι πεισματάρης και είμαι πρόθυμος να εργαστώ σκληρή ζωή τα ταξίδια, μα δίχως αυτά δε θα μπορούσα να ζήσω. Πού πηγαίνετε, κύριε; Στο μαγαζί; Ναι; Θα τα πείτε στ'αλήθεια όλ'αυτά, με το νι και με το σίγμα; Τυχαίνει μερικές φορές να μην μπορείς προσωρινά να δουλέψεις, μα τότε είναι η στιγμή για να θυμηθείτε τις προηγούμενες υπηρεσίες και ν'αναλογιστείτε πως αργότερα, όταν περάσει η προσωρινή ανικανότητα για δουλειά, θα δουλέψεις οπωσδήποτε με ακόμη πιο μεγάλο ζήλο και ακόμα πιο μεγάλη εργατικότητα. Είμαι στην κυριολεξία δέσμιος στην υπηρεσίας του αφεντικού, το ξέρετε δα πολύ καλά αυτό. Από την άλλη μεριά, έχω να φροντίσω τους γονιούς και την αδερφή μου. Βρίσκομαι σε πολύ δύσκολη θέση, μα θα τα καταφέρω πάλι να τα βγάλω πέρα. Μη μου κάνετε, πάντως, τη ζωή πιο δύσκολη απ'όσο είναι. Πάρτε το μέρος μου στην εταιρία. Δεν τους συμπαθούν εκεί τους πωλητές, το ξέρω. Οι άνθρωποι θαρρούν πως οι πωλητές βγάζουν ένα κάρο λεφτά και πως απλώς διασκεδάζουν. Και δεν υπάρχει κανένας λόγος που να τους κάνει ν'αναθεωρήσουν αυτές τους τις προκατειλημμένες από-

ψεις. Εσείς όμως, κύριε, έχετε πιο σαφή αντίληψη για τη δουλειά μας απ'όσο το υπόλοιπο προσωπικό, μάλιστα, επιτρέψτε μου να σας το πω εμπιστευτικά, έχετε πιο σαφή αντίληψη ακόμα κι απ'το ίδιο τ'αφεντικό. Γιατί τ'αφεντικό, αφού είναι ιδιοκτήτης της επιχείρησης, εύκολα αφήνει την κρίση του να πλανηθεί σε βάρος κάποιου υπαλλήλου του. Κι εσείς γνωρίζετε πολύ καλά ότι ο πωλητής, που σχεδόν δεν τον βλέπουν στο μαγαζί όλη τη χρονιά, μπορεί πολύ εύκολα να πέσει θύμα του κουτοσομπολιού, της ατυχίας και της άδικης κατηγορίας, πράματα για τα οποία δεν ξέρει τίποτα, και τα μαθαίνει μόνον όταν επιστρέψει εξαντλημένος απ'τα ταξίδια του και τότε δέχεται πάνω στο πετσί του τις κακές συνέπειες πραγμάτων, που οι απαρχές τους του είναι άγνωστες. Κύριε, κύριε, μη φεύγετε πριν να μου πείτε ένα λόγο που να δείχνει πως με δικαιώνετε, ως ένα βαθμό τουλάχιστον!”

Μα, στα πρώτα κιάλας λόγια του Γκρέγκορ, ο προϊστάμενος είχε απομακρυνθεί πσωπατώντας από κοντά του και τον κοιτάζε χάσκοντας. Κι όσην ώρα ο Γκρέγκορ μιλούσε, εκείνος δεν έμεινε ούτε στιγμή ακίνητος μα αποτραβιόταν προς την πόρτα, δίχως ν'αφήνει απ'τα μάτια του τον Γκρέγκορ, πσωπατούσε όμως αργά αργά, λες κι είχε λάβει μυστική διαταγή να φύγει απ'το δωμάτιο. Βρισκόταν κιάλας στο διάδρομο και η σβέλτη κίνηση, με την οποία έκανε το τελευταίο βήμα που τον έβγαλε απ'το δωμάτιο, θα μπορούσε να σε κάνει να πιστέψεις πως είχαν πάρει φωτιά τα παπούτσια του. Απ'τη στιγμή που βρέθηκε στο διάδρομο, άπλωσε το τεντωμένο δεξί του χέρι κατά τη σκάλα, λες κι εκεί τον περίμενε για να τον λυτρώσει κάποια υπερφυσική δύναμη.

Ο Γκρέγκορ κατάλαβε ότι δεν έπρεπε με κανέναν τρόπο ν'αφήσει τον προϊστάμενο να φύγει μ'αυτή τη διάθεση, γιατί τότε η θέση του στην εταιρία θα βρισκόταν σε μεγάλο κίνδυνο. Οι γονιοί του δεν το καταλάβαιναν τόσο καλά αυτό' με τα χρόνια είχαν πειστεί ότι ο Γκρέγκορ είχε τακτοποιηθεί στο μαγαζί εφ'όρου ζωής, κι εξάλλου τους απασχολούσαν τόσο τα τωρινά τους βάσανα που 'χανε χάσει όλη τους την προνοητικότητα. Ο Γκρέγκορ, όμως, την είχε την προνοητικότητά του. Έπρεπε να κρατήσουν εδώ τον προϊστάμενο, έπρεπε να τον καθησυχάσουν κι έπρεπε, τέλος, να τον πάρουν με το μέρος τους' απ'αυτό κρεμόταν το μέλλον τόσο του Γκρέγκορ όσο και της υπόλοιπης οικογένειας! Μακάρι να 'ταν εδώ η αδερφή του! Η-

ταν εξυπνη εκείνη κι είχε αρχίσει να κλαίει απ'την ώρα που ο Γκρέγκορ ήταν ακόμα ήσυχος ξαπλωμένος ανάσκελα. Και σίγουρα ο προϊστάμενος, που τρεφε τόση συμπάθεια για το γυναικείο φύλο, θα είχε παρασυρθεί απ'τα λόγια της εκείνη πάλι, θα 'χε κλειδώσει την εξώπορτα και θα του μιλούσε στο διάδρομο ώσπου να τον ξετρομάξει. Μα η αδερφή του δεν είχε γυρίσει ακόμα κι ο Γκρέγκορ ήταν υποχρεωμένος να τα βγάλει πέρα μονάχός του. Και δίχως να θυμηθεί πως ακόμα δεν ήξερε καλά τι δυνατότητες είχε για να κινηθεί, δίχως ακόμα να θυμηθεί πως τα λόγια του δε θα γίνονταν πιθανότατα, ή μάλλον βεβαιότατα, κατανοητά, άφησε το πορτόφυλλο και ρίχτηκε στο άνοιγμα της πόρτας άρχισε να βαδίζει προς το μέρος του προϊστάμενου που είχε κιάλας πιάσει, και με τα δυο του χέρια, με ολότελο γελοίο τρόπο, το κιγκλίδωμα της σκάλας. Αμέσως όμως, ενώ έψαχνε να βρει κάπου να πιαστεί για να στηριχτεί, ο Γκρέγκορ σωριάστηκε, πέφτοντας μ'όλο του το βάρος πάνω στα πολυάριθμα ποδαράκια του και βγάζοντας μια τσιρίδα. Δεν είχε καλά καλά πατήσει κάτω κι ένιωσε για πρώτη φορά κείνο το πρυνό μια κάποια σωματική ευεξία τα ποδαράκια του πατούσαν σε στέρεο έδαφος ήταν απολύτως υπάκουσα, όπως με μεγάλη του χαρά πρόσεξε προσπαθούσαν μάλιστα να τον πάνε προς όποια κατεύθυνση ήθελε και έφτασε να πιστέψει πως τέλειωσαν πια τα βάσανά του. Μόλις όμως βρέθηκε να πατάει στο πάτωμα, ενώ έτρεμε σύγκορμος έτοιμος να κινηθεί, όχι μακριά απ'τη μάνα του, εκείνη, που 'χε δείξει τόσο συντριμμένη, πήδηξε απάνω, άπλωσε τα χέρια, άνοιξε τις παλάμες και φώναξε: "Βοήθεια, για τ'όνομα του Θεού, βοήθεια!". Έσκυψε το κεφάλι της, λες κι ήθελε να δει τον Γκρέγκορ καλύτερα, μα την ίδια στιγμή έκανε ασυναίσθητα πίσω είχε λησμονήσει ότι από πίσω της βρισκόταν το στρωμένο τραπέζι κι όταν ακούμπησε πίσω πατώντας στο τραπέζι, από αφηρημάδα θαρρείς, πήγε κι έκατσε απάνω του και φάνηκε πως δεν πήρε χαμπάρι ότι αναποδογύρισε τη μεγάλη καφετιέρα κι ότι ο καφές έτρεχε ποτάμι πάνω στο χαλί.

"Μητέρα, μητέρα", είπε ο Γκρέγκορ σιγανά και σήκωσε τα μάτια του να τη δει. Ο προϊστάμενος είχε σχεδόν φύγει, εκείνη τη στιγμή, απ'το μυαλό του απ'την άλλη μεριά, δεν μπόρεσε ν'αποφύγει να χτυπήσει ζωηρά τα σαγόνια του μόλις είδε τον καφέ να χύνεται. Αυτό έκανε την μητέρα του να ξεφωνίσει ξανά, να φύγει μακριά απ'το τραπέζι και να πέσει στην

αγκαλιά του πατέρα του που 'χε τρέξει για να την πιάσει. Ο Γκρέγκορ όμως, δεν είχε καιρό ν'ασχοληθεί με τους γονιούς του ο προϊστάμενος βρισκόταν κιάλας στη σκάλα με το πηγούνι στα κάγκελα έριχνε μια τελευταία ματιά πίσω στο δωμάτιο. Ο Γκρέγκορ έδωσε έναν πήδο, για να τον προφτάσει στα σίγουρα μα ο προϊστάμενος θα πρέπει να μάντευσε την πρόθεσή του, γιατί πήδησε κάμποσα σκαλιά μονομιάς και εξαφανίστηκε φώναζε ακόμα "Πουφ!", αηδιασμένος, και η φωνή του αντηχούσε σ'όλη τη σκάλα. Δυστυχώς, η φυγή του προϊστάμενου σα να αναστάτωσε για τα καλά τον πατέρα του Γκρέγκορ, που είχε μείνει ίσαμε τότε ήρεμος αντί να τρέξει ο ίδιος πίσω απ'τον προϊστάμενο, ή τουλάχιστο να μην εμποδίσει τον Γκρέγκορ να τον κυνηγήσει, άρπαξε με το δεξί του χέρι το μπαστούνι του προϊστάμενου, που το 'χε παρατήσει ο κάτοχός του μαζί με το καπέλο και το πανωφόρι του σε μια καρέκλα, πήρε με τ'αριστερό του χέρι μιαν εφημερίδα απ'το τραπέζι κι άρχισε να χτυπάει κάτω τα πόδια του και να κουνάει το μπαστούνι και την εφημερίδα για να διώξει τον Γκρέγκορ πάλι πίσω στην κάμαρή του. Κανένα παρακάλεσμα του Γκρέγκορ δεν έφερε αποτέλεσμα, κανένα παρακάλεσμά του δεν έγινε καν κατανοητό όσο πιο ταπεινά έσκυβε το κεφάλι του, τόσο πιο δυνατά χτυπούσε τα πόδια του στο πάτωμα του πατέρα. Πίσω απ'τον πατέρα του, η μάνα του άνοιξε διάπλατα ένα παράθυρο, παρόλο που 'κανε κρύο, κι έγερνε έξω με το πρόσωπο κρυμμένο ανάμεσα στα χέρια της. Από την ανοιχτή εξώπορτα και τ'ανοιχτό παράθυρο έγινε ένα δυνατό ρεύμα, οι κουρτίνες απ'το παράθυρο κουνήθηκαν άγρια, οι εφημερίδες άρχισαν να σαλεύουν πάνω στο τραπέζι και μερικά φύλλα βρέθηκαν τελικά στο πάτωμα. Ανελέητα τον πίεζε να κάνει πίσω ο πατέρας του, με σφυρίγματα και με κραυγές "Ου!", σαν άγριος. Μα ο Γκρέγκορ δεν είχε ακόμα εξασκηθεί στο να πισωπατάει και οπισθοχωρούσε πολύ αργά. Αν του 'διναν την ευκαιρία να στρίψει, θα μπορούσε αμέσως να πάει στην κάμαρή του φοβόταν όμως μήπως ο πατέρας έχανε την υπομονή του απ'την πολλή ώρα που θα παίρνε η στροφή, κι εξάλλου το μπαστούνι που κρατούσε στο χέρι του ο πατέρας τον απειλούσε κάθε στιγμή μ'ένα θανάσιμο χτύπημα στη ράχη ή στο κεφάλι. Στο τέλος, ωστόσο, δεν του μείνε να κάνει τίποτ'άλλο, γιατί με φρίκη παρατηρούσε ότι, έτσι που πισωπατούσε, του ήταν αδύνατο να ελέγξει ακόμα και την κατεύθυνση που έπαιρ-

νε. Κι έτσι, ρίχνοντας αδιάκοπα τρομαγμένες ματιές στον πατέρα του, άρχισε να στρίβει όσο πιο γρήγορα μπορούσε, αν και στην πραγματικότητα φαινόταν πως έστριβε πολύ αργά. Ο πατέρας, σα να κατάλαβε την καλή του πρόθεση, γιατί σταμάτησε να τον ενοχλεί μόνο κάθε τόσο του 'δειχνε, με την άκρη του μαστουπιού μου, από απόσταση, την κίνηση που 'πρεπε να κάνει. Αν έλειπε μονάχα τούτος ο ανυπόφορος ήχος που 'κανε ο πατέρας! Ήταν κάτι που έκανε έξω φρενών τον Γκρέγκορ. Είχε σχεδόν ολοκληρώσει τη στροφή, όταν αυτός ο ενοχλητικός ήχος τον σάστισε και τον έκανε να χάσει τον προσανατολισμό του. Μα όταν τελικά, ευτυχώς, βρέθηκε το κεφάλι του ακριβώς μπροστά στην πόρτα, του φάνηκε ότι το κορμί του παραήταν φαρδύ και δε μπορούσε να χωρέσει μέσα απ'το άνοιγμα. Ο πατέρας πάλι, πράμα φυσικό για την κατάσταση στην οποία βρισκόταν, δεν μπορούσε να σκεφτεί ν'ανοίξει και το άλλο πορτόφυλλο για να διευκολύνει τον Γκρέγκορ. Στο μυαλό του είχε καρφωθεί μονάχα μια έμμομη ιδέα: να διώξει τον Γκρέγκορ, όσο πιο γρήγορα γινόταν, στην κάμαρή του. Δε θα μπορούσε ποτέ να κάνει υπομονή ώσπου να ολοκληρώσει ο Γκρέγκορ τις απαραίτητες προετοιμασίες για να τα καταφέρει να σταθεί όρθιος και να χωρέσει να περάσει με το πλάι μέσα απ'το άνοιγμα της πόρτας. Μέχρι που έκανε τώρα περισσότερο θόρυβο, με σκοπό να σπρώξει τον Γκρέγκορ να μπει στην κάμαρη, λες και δεν υπήρχε κανένα εμπόδιο όσο για τον Γκρέγκορ, ο θόρυβος που άκουγε να 'ρχεται από πίσω του, δεν του θύμιζε πια φωνή πατέρα' αυτά δεν ήταν αστεία, κι ο Γκρέγκορ όρμηξε —όπως όπως— στο άνοιγμα της πόρτας. Η μια μεριά του κορμιού του ανασηκώθηκε, χώθηκε λοξά μες στο άνοιγμα, το ένα του πλευρό γδάρθηκε με αποτέλεσμα να μείνουν στην άσπρη πόρτα κάτι φριχτές κηλίδες, σε λίγο μάγκωσε και, αν ήταν στο χέρι του, δε θα μπορούσε να σαλέψει ρούπι, αφού τα ποδαράκια του κρέμονταν απ'τη μια μεριά τρεμάμενα στον αέρα ενώ τα άλλα, της άλλης μεριάς, είχανε πατηθεί στο πάτωμα και πονούσαν' μα τότε ο πατέρας του, του 'δωσε από πίσω μια δυνατή σπρωξιά, στην κυριολεξία λυτρωτική, και τον πέταξε, καταματωμένο, πέρα μακριά μες στην κάμαρή του. Βρόντηξε και την πόρτα πίσω του με το μπασιούνη, κι ύστερα, επιτέλους, όλα ησύχασαν.

Ήτανε σούρουπο όταν ο Γκρέγκορ ξύπνησε απ'το βαθύ του ύπνο, που 'μοιαζε περισσότερο με λιποθυμία παρά με ύπνο. Θα 'χε ξυπνήσει και μοναχός του σε λιγάκι, γιατί ένιωθε ξεκούραστος και χορτασμένος από ύπνο, του φάνηκε όμως ότι τον ξύπνησε ένα ελαφρύ βήμα κι ένα σιγανό κλείσιμο της πόρτας που 'βγαζε στο διάδρομο. Τα ηλεκτρικά φανάρια απ'το δρόμο έριχναν αχνές ανταύγειες εδώ κι εκεί στο ταβάνι και στις απάνω επιφάνειες των επίπλων, μα κάτω, εκεί που βρισκόταν αυτός, ήταν σκοτάδι. Σιγά σιγά, ψηλαφώντας αδέξια με τις κεραίες του, που τώρα μάθαινε να τις χρησιμοποιεί για πρώτη φορά, έφτασε ως την πόρτα για να δει τι σημάδια είχαν απομείνει εκεί απ'τα πρωινά γεγονότα. Ολόκληρη την αριστερή του πλευρά την ένιωθε σα μια μακρουλή πληγή που τέντωνε και πονούσε, και επιπλέον τα ποδαράκια και απ'τις δυο μεριές του κούτσαιναν. Ένα ποδαράκι, πάλι, είχε πληγωθεί βαριά στα πρωινά γεγονότα —ήταν σχεδόν θαύμα που 'χε πάθει ζημιά μόνο το ένα— και σερνόταν άχρηστο πίσω από τ' άλλα.

Μόνο σαν έφτασε στην πόρτα κατάλαβε τι ήταν αυτό που τον είχε τραβήξει εκεί: η μυρουδιά από φαγώσιμα. Γιατί εκεί, μπροστά του, βρισκόταν μια γαβάθα γεμάτη γάλα που μέσα του έπλεαν κομματάκια από άσπρο ψωμί. Του ήρθε να βάλει τα γέλια απ' τη χαρά του, μιας και τώρα πεινούσε περισσότερο απ'το πρωί, και βούτηξε το κεφάλι του, σχεδόν μέχρι τα μάτια, μες στο γάλα. Σύντομα, όμως, το τράβηξε πάλι έξω, απογοητευμένος' όχι μόνο γιατί δυσκολευόταν να φάει εξαιτίας της πονεμένης αριστερής του πλευράς —γιατί για να φάει έπρεπε να συνεργαστεί όλο του το κορμί—, μα και γιατί δεν του άρεσε το γάλα, μόλο που το γάλα ήταν το αγαπημένο του ρόφημα κι η αδερφή του το 'χε στα σίγουρα φέρει για να τον ευχαριστήσει. Το γάλα τώρα σχεδόν τον αηδίαζε, γι'αυτό κι απομακρύνθηκε απ'τη γαβάθα και σύρθηκε πάλι πίσω στη μέση της κάμαρης.

Μπόρεσε να δει απ'τη χαραμάδα της πόρτας ότι το φως ήταν αναμμένο στο καθημερινό δωμάτιο, μα ενώ συνήθως τέτοια ώρα ο πατέρας του διάβαζε την απογευματινή εφημερίδα φωναχτά στη μητέρα του και, μερικές φορές, στην αδερφή

του, τώρα δεν ακουγόταν άχνα. Ε, ίσως ο πατέρας να είχε πρόσφατα αποβάλει αυτή τη συνήθεια, που γι'αυτήν τόσο έλεγε και του 'γραφε στα γράμματα που του 'στελνε η αδερφή του. Η ίδια σιωπή, όμως, επικρατούσε παντού, μολονότι το διαμέρισμα δε θα πρέπει να 'ταν αδειανό. "Τι ήσυχη ζωή που κάνει η οικογένειά μας", είπε μέσα του ο Γκρέγκορ και, την ώρα που καθόταν εκεί ασάλευτος κοιτώντας το σκοτάδι, αισθάνθηκε πολύ περήφανος που κατάφερε να εξασφαλίσει στους γονιούς και στην αδερφή του μια τέτοια ζωή, σ'ένα τόσο όμορφο σπίτι. Μα τι θα γινόταν αν όλη αυτή η ησυχία, όλη αυτή η γαλήνη κι όλη αυτή η άνεση, έμελε τώρα να πάρουν ένα φοβερό τέλος; Για να μη βυθιστεί μέσα σε τέτοιες σκέψεις, ο Γκρέγκορ άρχισε να σέρνεται πέρα δώθε στην κάμαρη.

Μια φορά μόνο σ'αυτό το μακρύ βράδυ άνοιξε λιγάκι η μια απ'τις πλαϊνές πόρτες και γρήγορα ξανάκλεισε, κι αργότερα το ίδιο έκανε κι η άλλη' φαίνεται ότι κάποιος είχε θελήσει να μπει στην κάμαρή του, μα ύστερα το μετάνιωσε. Ο Γκρέγκορ, τώρα, στήθηκε δίπλα στην πόρτα που έβγαζε στο καθημερινό δωμάτιο, αποφασισμένος είτε να πείσει τον διστακτικό επισκέπτη να μπει είτε τουλάχιστον να δει ποιος ήταν. Η πόρτα όμως δεν ξανάνοιξε' μάταια περίμενε. Νωρίς το ίδιο πρωί, όταν οι πόρτες ήταν κλειδωμένες, όλοι θέλαν να μπουν στην κάμαρή του' τώρα που είχε ανοίξει μόνος του τη μια πόρτα ενώ την άλλη κάποιος την είχε ανοίξει στη διάρκεια της μέρας, κανένας δεν έλεγε να'ρθει κι ακόμα και τα κλειδιά ήταν απ'την έξω μεριά απ'τις πόρτες.

Αργά τη νύχτα έσβησε το φως στο καθημερινό δωμάτιο, κι ο Γκρέγκορ δε δυσκολεύτηκε να καταλάβει ότι οι γονιοί κι η αδερφή του είχαν μείνει ξυπνητοί ως εκείνη την ώρα γιατί, όπως άκουγε πολύ καθαρά, τώρα πήγαιναν κι οι τρεις για ύπνο πατώντας στις μύτες των ποδιών τους. Κανένας, το λοιπόν, δε θα του'κανε επίσκεψη, τουλάχιστον μέχρι το πρωί, αυτό ήταν σίγουρο' έτσι, είχε άφθονο χρόνο στη διάθεσή του για να σκεφτεί με την ησυχία του πώς θα οργάνωνε τη ζωή του πάλι απ'την αρχή. Μα τώρα η ψηλοτάβανη και άδεια κάμαρη, που στο πάτωμά της έπρεπε να κατοικεί, τον τρόμαζε δίχως να μπορεί να βρει το γιατί, αφού σ'αυτή την κάμαρη κατοικούσε τα τελευταία πέντε χρόνια. Δίχως να'χει πλήρη επίγνωση των πράξεών του, κι όχι δίχως κάποια ντροπή, χώθηκε βιαστικά κάτω απ'τον καναπέ, παρόλο που η ράχη του

πιεζόταν λιγάκι και παρόλο που δεν μπορούσε να σηκώσει εκεί κάτω το κεφάλι του' το μόνο που τον στενοχωρούσε ήταν ότι το σώμα του ήταν παραπάνω φαρδύ απ'όσο έπρεπε αν ήθελε να χωρέσει ολόκληρος κάτω απ'τον καναπέ.

Έμεινε εκεί όλη τη νύχτα, κι ο χρόνος του μοιραζόταν απ'την μια σ'έναν ελαφρύ ύπνο απ'τον οποίο τον έβγαζε απότομα η πείνα του, και απ'την άλλη σε έγνοιες κι ακαθόριστες ελπίδες που έβγαζαν όλες στο ίδιο συμπέρασμα: για την ώρα έπρεπε να καθίσει εκεί που ήταν και με υπομονή και πολύ μεγάλη περίσκεψη να προσπαθήσει να βοηθήσει την οικογένεια να ξεπεράσει τη δυσάρεστη κατάσταση στην οποία την είχε φέρει.

Τα χαράματα, ήταν ακόμα σχεδόν σκοτεινά, ο Γκρέγκορ είχε την ευκαιρία να δοκιμάσει πόσο σθεναρά πίστευε στις αποφάσεις που είχε πάρει, γιατί η αδερφή του, μισοντυμένη, άνοιξε την πόρτα που 'βγαζε στο διάδρομο κι έριξε μια ματιά μέσα στην κάμαρη. Δεν τον είδε αμέσως, μα όταν τον αντίκρισε χωμένον κάτω απ'τον καναπέ —ε, αφού κάπου θα πρέπει να βρισκότανε, δε θα μπορούσε να το σκάσει πετώντας, έτσι δεν είναι;— τρόμαξε τόσο, ώστε βρόντηξε την πόρτα, αδυνατώντας να συγκρατηθεί. Μα, σα να μετάνιωσε για το φέρσιμό της, άνοιξε αμέσως ξανά την πόρτα και μπήκε μέσα πατώντας στις μύτες των ποδιών της, λες κι έκανε επίσκεψη σε κάποιον βαριά άρρωστο ή σε κάποιον ξένο. Ο Γκρέγκορ είχε σπρώξει το κεφάλι του άκρη άκρη στον καναπέ και την παρακολουθούσε. Θα 'βλεπε άραγε η αδερφή του ότι είχε αφήσει ανέγγιχτο το γάλα —και μάλιστα όχι γιατί δεν πεινούσε— και θα της περνούσε απ'το μυαλό να φέρει κάποιο άλλο φαγητό, περισσότερο του γούστου του; Αν δεν της περνούσε απ'το μυαλό να το κάνει, εκείνος θα προτιμούσε να πεθάνει της πείνας παρά να της το πει, μόλο που ένιωσε μίαν άγρια παρόρμηση να πεταχτεί έξω απ'τον καναπέ, να ριχτεί στα πόδια της και να την εκλιπαρήσει να του φέρει κάτι για φαγητό. Μα η αδερφή του πρόσεξε αμέσως, ξαφνιασμένη, ότι η γαβάθα ήταν ακόμη γεμάτη, εκτός απ'το λίγο γάλα που 'χε χυθεί γύρω της, τη σήκωσε αμέσως, όχι με τα χέρια είν'αλήθεια μα με μια πατσαβούρα, και την έβγαλε έξω. Ο Γκρέγκορ ήταν πολύ περίεργος να δει τι θα του 'φερνε να φάει αντί για τη γαβάθα το γάλα κι έκανε ένα σωρό υποθέσεις. Κι όμως, αυτό που έκανε η αδερφή του, την τόση καλοσύνη της, δε θα μπορούσε ποτέ να το μαντέψει. Για να βρει τι του άρεσε, του 'φερε μίαν

ολόκληρη ποικιλία από φαγητά, απλωμένα πάνω σε μια παλιά εφημερίδα. Είχε μπαγιατικά, μισοσαπισμένα λαχανικά, είχε κόκαλα απ' το χθεσινοβραδινό φαγητό με πηγμένη άσπρη σάλτσα γύρω γύρω, κάτι λίγες σταφίδες κι αμύγδαλα, ένα κομμάτι τυρί που πριν δυο μέρες ο Γκρέγκορ θα το βρισके για πέταμα, μια φέτα ξερό ψωμί, μια φέτα ψωμί με βούτυρο, μια φέτα ψωμί με βούτυρο και αλάτι. Και πέρα απ' όλα αυτά, απόθεσε πάλι στο πάτωμα την ίδια γαβάθα με λίγο νερό και που, απ' ό,τι φαινόταν, προοριζόταν στο εξής αποκλειστικά γι' αυτόν. Κι από διακριτικότητα, καταλαβαίνοντας ότι ο Γκρέγκορ δε θα τρωγε μπροστά της, βγήκε γρήγορα έξω απ' την κάμαρη και κλειδωσε κιάλας, για να του δώσει να καταλάβει ότι θα μπορούσε να φάει με την άνεσή του. Τα ποδαράκια του Γκρέγκορ, τον οδήγησαν ολοταχώς στο φαγητό. Επιπλέον, οι πληγές του θα πρέπει να γιατρεύτηκαν τελείως γιατί δεν ένιωθε καμιά δυσφορία, πράγμα που τον ξάφνιασε και τον έκανε να θυμηθεί πως πριν από ένα μήνα και παραπάνω είχε κόψει λιγάκι το δαχτυλάκι του μ' ένα μαχαίρι και πως η πληγή του πονούσε μέχρι πριν από δυο μέρες. Μήπως είμαι λιγότερο ευαίσθητος τώρα; σκέφτηκε και ρίχτηκε με βουλμμία στο τυρί, που τον είχε τραβήξει περισσότερο απ' όλα τ' άλλα φαγητά. Το ένα μετά το άλλο και με δάκρυα χαράς στα μάτια καταβρόχθισε γοργά το τυρί, τα λαχανικά και τη σάλτσα, τα φρέσκα φαγητά, απ' την άλλη μεριά, δεν τον τραβούσαν καθόλου, και μάλιστα δεν μπορούσε ν' ανεχτεί ούτε τη μυρωδιά τους, γι' αυτό και τράβηξε λίγο μακριά τα πράματα που μπορούσε στη φάει. Είχε τελειώσει από ώρα το φαγητό κι είχε γλαρώσει στη θέση του, όταν η αδερφή του γύρισε αργά το κλειδί στην πόρτα —σημάδι πως έπρεπε ν' αποτραβηχτεί. Αυτό τον ξύπνησε ευθύς και, μολονότι είχε σχεδόν αποκοιμηθεί, χώθηκε πάλι βιαστικά κάτω απ' τον καναπέ. Μα χρειάστηκε μεγάλη προσπάθεια για να μείνει κάτω απ' τον καναπέ, έστω και τη λίγη ώρα που κατσε η αδερφή του στην κάμαρη, γιατί το κορμί του είχε στρογγυλέψει τόσο απ' το φαγητό κι ένιωθε να πιέζεται τόσο εκεί κάτω, που με δυσκολία μπορούσε ν' αναπνεύσει. Με μικροκρίσεις ασφυξίας και με τα μάτια πεταμένα έξω παρακολουθούσε την ανύποπτη αδερφή του που σκούπιζε όχι μόνο τ' αποσπάγια μα και τα πράματα που δεν είχε αγγίξει, λες κι αυτά ήταν πια για πέταμα, τα χωσε όλα μέσα σ' ένα ντενεκέ, τον σκέπασε έπειτα μ' ένα ξύλινο καπάκι κι τα βγαλε όλα έ-

ξω. Δεν είχε καλά καλά γυρίσει την πλάτη της στον Γκρέγκορ, κι εκείνος βγήκε από κάτω απ' τον καναπέ, τεντώθηκε και φούσκωσε.

Μ' αυτό τον τρόπο έτρωγε ο Γκρέγκορ, μια φορά τα χαράματα, την ώρα που οι γονιοί του κι η υπηρέτρια ακόμα κοιμόταν, και μια δεύτερη φορά, ύστερα απ' το μεσημεριανό της οικογένειας, γιατί τότε οι γονιοί του πλάγιαζαν για λίγο και την υπηρέτρια την έστελνε έξω η αδερφή του για θελήματα. Όχι πως θα θέλανε να τον πεθάνουν απ' την πείνα, μα ίσως να μην άντεχαν να βλέπουν το φαγητό του, μπορούσαν μόνο ν' ακούν γι' αυτό, ή ίσως η αδερφή ήθελε ν' αλαφρώσει τον πόνο των γονιών, γιατί υποφέρνησε κιάλας αρκετά.

Με ποιο πρόσχημα ξεφορτώθηκαν το γιατρό και τον κλειδαρά κείνο το πρωί, ο Γκρέγκορ δεν μπόρεσε να το μάθει, γιατί, μιας και δεν τον καταλάβαιναν, νόμιζαν όλοι, ακόμα κι η αδερφή του, ότι εκείνος δεν μπορούσε να τους καταλάβει κι έτσι έπρεπε ν' αρκεστεί ν' ακούει, όποτε η αδερφή έμπαινε στην κάμαρή του, τους αναστεναγμούς της και πότε πότε τις παρακλήσεις της στους αγίους. Αργότερα, όταν η αδερφή του συνήθισε κάπως την κατάσταση —συνήθισε κάπως, βέβαια, δε συνήθισε πέρα για πέρα —έκανε μερικές φορές κι από κανένα σχόλιο, καλοπροαίρετο ή που μπορούσες να το πάρεις για καλοπροαίρετο. “Ωστε του άρεσε το φαγητό του σήμερα”, έλεγε, όταν ο Γκρέγκορ δεν άφηνε τίποτα απ' τα όσα του πήγαινε στην αντίθετη περίπτωση, που με τον καιρό επαναλαμβάνονταν όλο και πιο συχνά, έλεγε σχεδόν με θλίψη: “Πάλι τ' άφησε όλα”.

Παρόλο όμως που ο Γκρέγκορ δε μάθαινε απευθείας κανένα νέο, όλο και έπιανε τ' αυτί του κάτι από τα διπλανά δωμάτια και, μόλις άκουγε φωνές, πήγαινε στην πόρτα που τον χώριζε απ' το δωμάτιο όπου γίνονταν οι κουβέντες και κολλούσε απάνω της όλο του το κορμί. Τις πρώτες μέρες, ιδιαίτερα, δε γινόταν κουβέντα που να μην αναφερόταν, έστω και έμμεσα, σ' αυτόν. Για δυο ολόκληρες μέρες, την ώρα του φαγητού, η οικογένεια συζητούσε μόνο τι θ' απογινόταν τώρα, μα και στις ενδιαμέσες ώρες συζητούσαν πάλι το ίδιο ζήτημα, γιατί πάντα βρίσκονταν στο σπίτι τουλάχιστον δυο μέλη της οικογένειας, μιας και κανένα δεν ήθελε να μείνει μονάχος στο διαμέρισμα και τους ήταν αδιανόητο ν' αφήσουν στο σπίτι μοναχό τον Γκρέγκορ. Και, την πρώτη πρώτη κιάλας απ' αυτές τις

μέρες, η μαγείρισσα —δεν ήταν ξεκαθαρισμένο τι ακριβώς ήξερε από την κατάσταση— παρακάλεσε γονατιστή τη μητέρα του να την αφήσει να φύγει και, την ώρα που έφευγε, ένα τέταρτο αργότερα, τους ευχαρίστησε με δάκρυα στα μάτια που την απολύσανε, λες κι αυτό ήταν το μεγαλύτερο καλό που θα μπορούσαν να της κάνουν και, δίχως κανείς να της το ζητήσει, έκανε όρκο βαρύ ότι ποτέ δε θα 'λεγε λέξη για ό,τι συνέβη, σε κανέναν.

Τώρα, η αδερφή του Γκρέγκορ είχε νά βοηθήσει τη μητέρα στο μαγείρεμα· είν' αλήθεια ότι το μαγείρεμα δεν ήταν ιδιαίτερα κοπιαστικό, γιατί δεν έτρωγαν σχεδόν τίποτα. Ο Γκρέγκορ άκουγε ολοένα κάποιον να παρακαλάει έναν άλλο να φάει, και η μοναδική απάντηση που έπαιρνε ήταν: "Ευχαριστώ, έφαγα αρκετά", ή κάτι παρόμοιο. Μάλλον δεν έπιναν και τίποτα. Μερικές φορές η αδερφή ρωτούσε τον πατέρα αν ήθελε μπίρα και προσφερόταν να πάει σ' αγοράσει η ίδια, κι όταν εκείνος δεν έδινε απάντηση, έλεγε πως μπορούσε να στείλει το θυρωρό, για να μη νιώσει ο πατέρας υποχρεωμένος σ' αυτήν· μα τότε ο πατέρας έλεγε ένα ορθό κορφό "Όχι" και η συζήτηση για τη μπίρα σταματούσε.

Την πρώτη κιόλας μέρα ο πατέρας μίλησε στη μάνα και την αδερφή του Γκρέγκορ για την οικονομική κατάσταση της οικογένειας και τους εξήγησε τις προοπτικές που υπήρχαν. Κάπου κάπου σηκωνόταν από το τραπέζι για να φέρει κάποιαν απόδειξη ή κάποιο κατάστιχο από το μικρό χρηματοκιβώτιο που το 'χε σώσει πέντε χρόνια πρωτότερα, τότε που η δουλειά του πτώχευσε. Μπορούσε να τον ακούσεις ν' ανοίγει την περίπλοκη κλειδαριά, ν' ανακατώνει διάφορα χαρτιά, να παίρνει αυτό που ήθελε, κι ύστερα να το ξανακλείνει. Τα όσα έλεγε ο πατέρας του ήταν η μόνη ευχάριστη πληροφορία που άκουσε ο Γκρέγκορ από τον καιρό που φυλακίστηκε στην κάμαρή του. Είχε τη γνώμη ότι από κείνη την επιχείρηση δεν είχε μείνει στον πατέρα τίποτα, τουλάχιστον ο πατέρας δεν είχε πει ποτέ τίποτα διαφορετικό και, φυσικά, δεν τον είχε ρωτήσει ποτέ ο Γκρέγκορ κατευθείαν. Η μόνη επιθυμία του Γκρέγκορ κείνο τον καιρό ήταν να βάλει τα δυνατά του για να βοηθήσει την οικογένεια να λησμονήσει όσο πιο γρήγορα μπορούσε την οικονομική καταστροφή που είχαν πάθει και που τους είχε ρίξει όλους σε κατάσταση μαύρης απελπισίας. Κι έτσι, άρχισε να δουλεύει με ασυνήθιστο ζήλο και μέσα σε μια βραδιά έγινε

από κλητήρας πωλητής, με μεγαλύτερες φυσικά δυνατότητες να κερδίζει χρήματα, και οι επιτυχίες του μετατρέπονταν σε ωραίο χειροπιαστό χρήμα που το απόθετε πάνω στο τραπέζι, μπροστά σε μια κατάπληκτη κι ευτυχισμένη οικογένεια. Ήταν όμορφοι καιροί εκείνοι, δεν ξαναγύρισαν ποτέ, ή τουλάχιστον δεν ξαναγύρισαν ποτέ με την ίδια αίγλη, μολονότι αργότερα ο Γκρέγκορ κέρδιζε τόσα χρήματα ώστε κάλυπτε όλες τις ανάγκες της οικογένειας. Μα το συνήθισαν αυτό, τόσο η οικογένεια όσο κι ο ίδιος ο Γκρέγκορ· το χρήμα γινόταν δεκτό μ' ευγνωμοσύνη, και δινόταν μ' ευχαρίστηση, μα παρόλ' αυτά δε γεννιόταν καμιά ιδιαίτερη ζεστασιά. Μόνο με την αδερφή του είχε κρατήσετα στενή σχέση κι είχε βάλει κρυφά σκοπό, εκείνην, που αντίθετα μ' αυτόν αγαπούσε τη μουσική κι έπαιζε με πάθος βιολί, να τη στείλει του χρόνου στο Ωδείο, παρά τα μεγάλα έξοδα που θα 'χε κάτι τέτοιο και που θα μπορούσαν να γίνουν για κάποιον άλλο σκοπό. Στα σύντομα διαστήματα που έμενε στο σπίτι του, ο Γκρέγκορ μιλούσε συχνά με την αδερφή του για το Ωδείο, μα το αναφέρανε πάντα σαν ωραίο όνειρο που ποτέ δεν έμελε να γίνει αληθινό· οι γονιοί τους πάλι, αποθάρρυναν ακόμα και τις κουβέντες γι' αυτό. Ο Γκρέγκορ πάντως, το είχε πάρει απόφαση και σκόπευε να το αναγγείλει επίσημα τη μέρα των Χριστουγέννων.

Τέτοιας λογής σκέψεις, τελείως άσχετες με την τωρινή του κατάσταση, περνούσαν από το κεφάλι του Γκρέγκορ την ώρα που καθόταν κολλημένος στην πόρτα και προσπαθούσε ν' ακούσει. Μερικές φορές, η κούραση τον έκανε να παρατήρει το άκουσμα· άφηνε τότε το κεφάλι του να πέφτει πάνω στην πόρτα, μα το ξανασήκωνε πάλι, αμέσως, γιατί ο παραμικρός θόρυβος που έκανε το κεφάλι του ακουγόταν στο διπλανό δωμάτιο και τότε όλες οι συζητήσεις σταματούσαν. "Τι να κάνει τώρα;" έλεγε μετά από λίγο ο πατέρας του, έχοντας γυρίσει φυσικά κατά την πόρτα, και μόνον έπειτα απ' αυτό θα ξανάρχιζε σταδιακά η κουβέντα που την είχανε διακόψει.

Ο Γκρέγκορ τώρα ήταν πολύ καλά πληροφορημένος —γιατί ο πατέρας είχε την τάση να επαναλαμβάνει τις εξηγήσεις του, ενμέρει γιατί είχε καιρό ν' ασχοληθεί με τέτοια ζητήματα και ενμέρει γιατί η μάνα του δεν μπορούσε πάντα να τα καταλάβει με το πρώτο—, έμαθε ότι κάποιες επενδύσεις, μικροποσά είν' αλήθεια, είχαν γλιτώσει απ' την καταστροφή κι είχανε μάλιστα αυξηθεί λιγάκι, αφού τα μερίσματα δεν

τα'χε πάρει στο μεταξύ. Εκτός απ'αυτό, τα χρήματα που φερνε ο Γκρέγκορ κάθε μήνα στο σπίτι —κρατούσε για τον εαυτό του μονάχα λίγα γκούλντα— δεν ξοδεύονταν όλα, κι έτσι είχε μαζευτεί κι απ'αυτά ένα μικροποσό. Πίσω απ'την πόρτα, ο Γκρέγκορ κουνούσε χαρούμενος το κεφάλι του και χαιρόταν με την απρόσμενη προβλεπτικότητα και την οικονομία που 'χανε κάνει. Είν'αλήθεια ότι μ'αυτό το χρήμα που περίσσεψε θα'χε μπορέσει να ξεπληρώσει περισσότερα απ'τα χρέη του πατέρα του στο αφεντικό κι έτσι θα'χε πλησιάσει πιο πολύ η μέρα που θα μπορούσε ν'αφήσει τη δουλειά του, μα τώρα έβρισκε πως ήταν καλύτερα έτσι που τα'χε τακτοποιήσει ο πατέρας του.

Τα χρήματα αυτά, ωστόσο, δεν ήταν τόσο πολλά ώστε να επιτρέπουν στην οικογένεια να ζει μόνο με τους τόκους. Θα μπορούσαν ίσως να ζήσουν ένα, ή το πολύ δυο χρόνια. Ήταν απλώς ένα ποσό που δεν έπρεπε να το πειράξουν και που θα 'πρεπε να το κρατήσουν για δύσκολες ώρες' τα χρήματα για τα τρέχοντα έξοδα θα 'πρεπε να τα κερδίσουν με κάποιον άλλο τρόπο. Ο πατέρας του ήταν ακόμα γερός μα ήταν ηλικιωμένος' εξάλλου, είχε πέντε χρόνια να δουλέψει και δεν μπορούσε να περιμένει πολλά απ'αυτόν. Αυτά τα πέντε χρόνια, τα πρώτα χρόνια που δε δούλευε ύστερα από μian ολόκληρη ζωή όχι και τόσο πετυχημένης δουλειάς, είχε παχύνει κι είχε γίνει δυσκίνητος. Η ηλικιωμένη μάνα του Γκρέγκορ τώρα, πώς να κερδίσει χρήματα με το άσθμα της, που την ταλαιπωρούσε ακόμα κι όταν περπατούσε μες στο διαμέρισμα και την έκανε κάθε τρεις και λίγο να πέφτει σ'έναν καναπέ και ν'ανασαίνει μπροστά στ'ανοιχτό παράθυρο; Ή μήπως θα μπορούσε να κερδίζει χρήματα η αδερφή του, που ήταν ακόμα δεκαεπτάχρονο παιδάκι, και που η μέχρι τώρα ζωή της ήταν τόσο ευχάριστη, που το μόνο που την ένοιαζε ήταν τα όμορφα ρούχα, ο πολύς ύπνος, η βοήθεια στο νοικοκυριό, οι λιγοστές διασκέδασεις έξω και, πάνω απ'όλα, το βιολί; Στην αρχή, όποτε μιλούσαν για την ανάγκη που είχαν να κερδίζουν χρήματα, ο Γκρέγκορ απομακρυνόταν απ'την πόρτα και ριχνόταν πάνω στο δροσερό δερμάτινο καναπέ που'ταν εκεί κοντά' τόσο ένιωθε να φλέγεται από ντροπή και θλίψη.

Συχνά καθόταν απλώς εκεί, νύχτες ολόκληρες άγρυπνος, ξύνοντας μόνο το δέρμα. Ή πάλι, έκανε μεγάλη προσπάθεια κι έσπρωχνε μια πολυθρόνα μέχρι το παράθυρο, σκαρφάλω-

νε έπειτα στο περβάζι και, στηριγμένος στην πολυθρόνα, ακουμπούσε στο τζάμι, αναπολώντας, όπως ήταν φανερό, την αίσθηση της ελευθερίας που του 'δινε άλλοτε το να κοιτάζει έξω απ'το παράθυρο. Γιατί στην πραγματικότητα, από μέρα σε μέρα, τα πράματα που βρίσκονταν έστω και λίγο μακριά του, δεν μπορούσε πια να τα δει καλά' το νοσοκομείο απέναντι, που άλλοτε βλαστημούσε γιατί το'χε συνέχεια μπροστά στα μάτια του, βρισκόταν τώρα έξω απ'το οπτικό του πεδίο και, αν δεν ήξερε ότι κατοικούσε στην οδό Σαρλότε, έναν ήσυχο δρόμο μα παρόλ'αυτά δρόμο μιας πολιτείας, θα πίστευε πως το παράθυρό του έβλεπε σ'έναν έρημο χερσότοπο όπου έσμιγαν αζεδιάλυτα ο γκριζος ουρανός με τη γκριζα γη. Η αδερφή του με το κοφτερό μυαλό χρειάστηκε να δει μόνο δυο φορές ότι η πολυθρόνα ήταν μπροστά στο παράθυρο' ύστερα απ' αυτό, έβαζε πάντα την πολυθρόνα στην ίδια θέση μπροστά στο παράθυρο όταν τελείωνε το σιγύρισμα και, επιπλέον, άνοιγε και τα εσωτερικά παραθυρόφυλλα.

Αν μπορούσε να της μιλήσει και να την ευχαριστήσει για όλα όσα έκανε για χάρη του, θα μπορούσε να δεχτεί πιο εύκολα τις υπηρεσίες της' έτσι όπως είχαν τώρα τα πράγματα, στεναχωριόταν. Εκείνη πάλι, προσπαθούσε να ελαφρύνει όσο μπορούσε τη δυσάρεστη αυτή κατάσταση και, όσο περνούσε ο καιρός, τα κατάφερνε, φυσικά, ολοένα και καλύτερα' με τον καιρό όμως, άρχισε να καταλαβαίνει περισσότερα κι ο Γκρέγκορ. Ακόμα κι ο τρόπος με τον οποίο έμπαινε η αδερφή του στην κάμαρη τον έθλιβε. Πριν μπει καλά καλά στην κάμαρή του, έτρεχε κατευθείαν στο παράθυρο, δίχως καν να χασομερήσει για να κλείσει την πόρτα, μολονότι φρόντιζε να μην αφήνει τους άλλους να βλέπουν την κάμαρη του Γκρέγκορ, και ,σαν να πνιγόταν, άνοιγε διάπλατα τα παράθυρα με γοργές χειρονομίες, έμενε εκεί για μια στιγμή, στη δροσιά, ακόμα κι όταν είχε κρύο τσουχτερό, κι έπαιρνε βαθιές ανάσες. Αυτό το βιαστικό της τρέξιμο, αναστάτωνε τον Γκρέγκορ δυο φορές τη μέρα' λούφαζε, το λοιπόν, τρέμοντας κάτω απ'τον καναπέ όλη την ώρα, μόλο που ήξερε πολύ καλά ότι η αδερφή του δε θα τον ενοχλούσε με τέτοιο τρόπο αν μπορούσε ν'αντέξει την παρουσία του δίχως ν'ανοίξει το παράθυρο.

Μια φορά, γύρω στον ένα μήνα μετά τη μεταμόρφωση του Γκρέγκορ, όταν δεν υπήρχε πια λόγος να ταραζεται η αδερφή του σαν τον έβλεπε, μπήκε στην κάμαρη λίγο νωρίτερα απ'

όσο συνήθιζε και τον βρήκε να χαζεύει μπροστά στο παράθυρο, εντελώς ασάλευτο κι όμοιο με μπαμπούλα. Ο Γκρέγκορ δε θα ξαφνιαζόταν αν η αδερφή του δεν έμπαινε καθόλου μες στην κάμαρη, γιατί της ήταν αδύνατο ν'ανοίξει ευθύς το παράθυρο ενώ εκείνος βρισκόταν εκεί· η αδερφή του όμως, όχι μονάχα δεν προχώρησε μες στην κάμαρη, μα έκανε πίσω πανικόβλητη και βρόντηξε την πόρτα πίσω της. Κάποιος που δεν ήξερε, θα νόμιζε ότι ο Γκρέγκορ την παραμόνευε θέλοντας να τη δαγκώσει. Φυσικά, ο Γκρέγκορ αμέσως κρύφτηκε κάτω απ'τον καναπέ, μα χρειάστηκε να περιμένει μέχρι το μεσημέρι για να την ξαναδεί· και τότε που ξανάρθε, η αδερφή του φαινόταν πιο ανήσυχη και πιο στενάχωρη από συνήθως. Αυτό τον έκανε να καταλάβει πόσο αποκρουστική ήταν η όψη του για κείνην και πόσο μεγάλη προσπάθεια κατέβαλε για να μην κάνει πίσω όταν έβλεπε ακόμα και το μικρό κομμάτι του κορμιού του που περίσσευε από κάτω απ'τον καναπέ. Για να την προφυλάξει, το λοιπόν, κι απ'αυτή τη θέα, έριξε μια μέρα πάνω στον καναπέ ένα κάλυμμα— αυτό του πήρε τέσσερις ώρες δουλειάς—, και το σίαξε με τρόπο τέτοιοι ώστε να τον κρύβει τελείως· η αδερφή του δε θα μπορούσε να τον δει ούτε αν έσκυβε. Αν εκείνη έβρισκε πως η πράξη του αυτή ήταν περιττή, θα'βγαζε σίγουρα απ'τον καναπέ το κάλυμμα, γιατί ήταν φανερό ότι ο Γκρέγκορ δεν είχε σκεπαστεί και δεν είχε απομονωθεί επειδή του άρεσε· το άφησε όμως εκεί που ήταν κι ο Γκρέγκορ νόμιζε ότι διάκρινε ευγνωμοσύνη στα μάτια της όταν σήκωσε λιγάκι το κάλυμμα, πολύ προσεκτικά, για να δει πώς δέχτηκε η αδερφή του την καινούρια του κίνηση.

Το πρώτο δεκαπενθήμερο οι γονιοί του δε βρήκαν το θάρρος να μπουν στην κάμαρή του και συχνά τους άκουγε να παινεύουν τη δουλειά της αδερφής του, ενώ ίσαμε τότε της κακομιλούσαν γιατί τη θεωρούσαν άχρηστη θυγατέρα. Τώρα όμως, περίμεναν συχνά κι οι δυο τους, ο πατέρας κι η μάνα του, έξω απ'την πόρτα την ώρα που η αδερφή του σιγύριζε την κάμαρη και, μόλις έβγαινε, έπρεπε να τους πει καταλεπτώς τι γινόταν μες στην κάμαρη, τι είχε φάει ο Γκρέγκορ, πώς φερόταν και αν είχε εμφανίσει κάποια βελτίωση η κατάστασή του. Επιπλέον, η μάνα του άρχισε σχετικά σύντομα να θέλει να δει τον Γκρέγκορ, μα ο πατέρας και η αδερφή τη συγκρατούσαν στην αρχή με επιχειρήματα που ο Γκρέγκορ τα άκουγε προσεκτικά και τα επιδοκίμαζε απόλυτα. Αργότερα όμως, υποχρε-

ώθηκαν να τη συγκρατούνε με τη βία και τότε εκείνη έβαζε τις φωνές: "Αφήστε με να δω τον Γκρέγκορ, αφήστε με να δω το δυστυχισμένο το γιο μου! Δεν μπορείτε να καταλάβετε ότι πρέπει να τον δω;" Ο Γκρέγκορ σκέφτηκε ότι θα μπορούσαν να την αφήσουν να μπαίνει στην κάμαρή του, όχι κάθε μέρα βέβαια, αλλά έστω μια φορά τη βδομάδα· στο κάτω κάτω, εκείνη καταλάβαινε τα πράγματα πολύ καλύτερα απ'όσο η αδερφή του, που ήταν μονάχα ένα παιδαρέλι παρά τις προσπάθειες που έκανε, και είχε αναλάβει το βαρύ αυτό καθήκον από καθαρή παιδιάστικη επιπολαιότητα.

Σύντομα εκπληρώθηκε η επιθυμία του Γκρέγκορ να δει τη μάνα του. Τη μέρα δεν ήθελε να πηγαίνει στο παράθυρο, για χάρη των γονιών του· να σέρνεται στο στενόχωρο πάτωμα, πάλι, δεν το πολυάντεχε· δε βασιτούσε ούτε να ξαπλώνει ήσυχα τη νύχτα, το φαγητό δεν του δινε πια καμιά ευχαρίστηση, και γι'αυτό πήρε το συνήθειο να σέρνεται στους τοίχους και στο ταβάνι, έτσι, μόνο για διασκέδαση. Τον ευχαριστούσε ιδιαίτερα το κρέμασμα απ'το ταβάνι· το χαιρόταν πολύ περισσότερο απ'το να ξαπλώνει στο πάτωμα· ανάπνεε πιο ελεύθερα· το κορμί σάλευε και ταρακουνιόταν πιο εύκολα· και, απορροφημένος ολοκληρωτικά απ'την ευτυχία του εκεί ψηλά, ο Γκρέγκορ χαλάρωνε και, προς μεγάλη του έκπληξη, έπεφτε με θόρυβο στο πάτωμα. Τώρα, ωστόσο, έλεγγε, το κορμί του πολύ περισσότερο από πρωτίτερα και δεν πάθαινε τίποτα ακόμα κι όταν έπεφτε από τόσο ψηλά. Η αδερφή του πρόσεξε αμέσως την καινούρια διασκέδαση που 'χε ανακαλύψει ο Γκρέγκορ— γιατί όταν σερνόταν άφηνε πίσω του χνάρια σαν από κόλλα— και σκέφτηκε να τον διευκολύνει· για να μεγαλώσει το χώρο που θα 'χε ο Γκρέγκορ για να μετακινιέται, σκέφτηκε να βγάλει απ'την κάμαρη τα έπιπλα που τον εμπόδιζαν και κυρίως τη σιφονιέρα και το γραφείο. Δεν μπορούσε, όμως, να τα καταφέρει μονάχη της· δεν τολμούσε να ζητήσει βοήθεια απ'τον πατέρα· όσο για την υπηρέτρια, μια δεκαεξάχρονη κοπελίτσα που βρήκε το κουράγιο να μείνει αφού έφυγε η μαγείρισσα, απ'αυτήν δε θα μπορούσε να γυρέψει βοήθεια γιατί η κοπέλα είχε ζητήσει, σαν ιδιαίτερη χάρη, να 'χει κλειδωμένη την πόρτα της κουζίνας και να την ανοίγει μόνο σε συγκεκριμένες ώρες· έτσι, το μόνο που της έμενε ήταν να ζητήσει τη βοήθεια της μάνας τους και μάλιστα κάποιαν ώρα που ο πατέρας έλειπε. Και η μάνα τους ήρθε, με φωνές χαράς, που ω-

στόσο έσβησαν μόλις έφτασε στην πόρτα της κάμαρης του Γκρέγκορ. Η αδερφή, φυσικά, μπήκε μέσα πρώτη για να ελέγξει αν ήταν όλα εντάξει πριν αφήσει τη μάνα τους να μπει. Ο Γκρέγκορ τράβηξε βιαστικά το κάλυμμα πάνω του και σκεπάστηκε ακόμα πιο καλά, φρόντισε όμως να δείξει ότι το κάλυμμα το 'χαν ρίξει τυχαία πάνω στον καναπέ. Τη φορά αυτή, ο Γκρέγκορ δεν παραμόνεψε· απαρνήθηκε την ευχαρίστηση που θα του 'δινε το να δει τη μάνα του και αρκέστηκε να χαρεί με το που ήρθε απλώς. "Έλα, δε φαίνεται", είπε η αδερφή του, που ήταν φανερό ότι είχε πάρει τη μάνα τους απ' το χέρι και την οδηγούσε. Ο Γκρέγκορ μπορούσε τώρα ν' ακούσει τις δυο γυναίκες να πασχίζουν να σύρουν την παλιά βαριά σιφονιέρα έξω απ' την κάμαρη· καταλάβαινε ότι το μεγαλύτερο βάρος της δουλειάς έπεφτε στην αδερφή του, γιατί άκουγε τις συμβουλές της μάνας τους, που της σύστηνε να μην πολικουράζε-ται. Τους πήρε ώρα αυτή η δουλειά. Ύστερα από ένα τέταρτο προσπαθειών, η μάνα είπε ότι θα 'ταν προτιμότερο ν' αφήσουν τη σιφονιέρα στη θέση της, πρώτον γιατί παραήταν βαριά και δε θα μπορούσαν να τη βγάλουν έξω πριν έρθει ο πατέρας και γιατί αν έμεινε κάπου στη μέση της κάμαρης θα ενοχλούσε τον Γκρέγκορ στις μετακινήσεις του και δεύτερον γιατί δεν ήταν καθόλου σίγουρο ότι θα εξυπηρετούσε τον Γκρέγκορ το να πάρουν έξω όλα τα έπιπλα. Η ίδια είχε την αντίθετη ακριβώς γνώμη· η θέα των γυμνών τοίχων της έθλιβε την καρδιά· γιατί να μην ένιωθε το ίδιο κι ο Γκρέγκορ που είχε συνηθίσει τα έπιπλά του και που μπορεί να ένιωθε εγκαταλειμμένος δίχως αυτά; "Και δε θα είναι", συμπλήρωσε με σιγανή φωνή— στην πραγματικότητα ψιθύριζε όλη την ώρα λες και δεν ήθελε ν' ακούσει ο Γκρέγκορ, που εξάλλου δεν ήξερε και πού ήταν η κρυψώνα του, τον τόνο της φωνής της γιατί ήταν σίγουρη ότι τα λόγια της δεν τα καταλάβαινε— "δε θα είναι σα να του δείχνουμε, αν πάρουμε έξω τα έπιπλα, ότι εγκαταλείψαμε κάθε ελπίδα πως θα καλυτερέψει και ότι τον παρατήσαμε στο έλεος του Θεού; Θαρρώ πως το καλύτερο είναι ν' αφήσουμε την κάμαρή του όπως ακριβώς ήταν, έτσι που, όταν ο Γκρέγκορ ξαναγυρίσει κοντά μας, να μπορέσει εύκολα να λησμονήσει τα όσα μεσολάβησαν". Σαν άκουσε αυτά τα λόγια της μάνας του, ο Γκρέγκορ κατάλαβε ότι η έλλειψη κάθε άμεσης κουβέντας με ανθρώπους, συνδυασμένη με τη μονότονη οικογενειακή ζωή τους δυο τελευταίους μήνες, θα πρέπει να του 'χαν φέρει

κάποια σύγχυση στο μυαλό, γιατί αλλιώς δεν μπορούσε να εξηγήσει το ότι είχε πράγματι επιθυμήσει να του αδειάσουν την κάμαρη απ' τα έπιπλα. Να ήθελε στ' αλήθεια να μετατρέψουν το ζεστό δωμάτιο, που 'ταν τόσο όμορφα τακτοποιημένο με τα παλιά έπιπλα του σπιτιού, σε μια γυμνή φωλιά όπου φυσικά θα μπορούσε να σέρνεται πέρα δώθε ανεμπόδιστος, μα με τίμημα το λησμόνημα του ανθρώπινου παρελθόντος του; Κι όμως, κόντευε τόσο να το λησμονήσει που μόνον η φωνή της μάνας του, που είχε καιρό να την ακούσει, του ξανάφερε στο μυαλό το παρελθόν. Τίποτα δε θα 'φευγε απ' την κάμαρή του· όλα έπρεπε να μείνουν όπως ήταν· δεν έπρεπε να στερηθεί την καλή επιρροή που ασκούσαν τα έπιπλα στην κατάστασή του· κι αν ακόμα τα έπιπλα τον εμπόδιζαν σε τούτο το δίχως νόημα σούρτα φέρτα του, αυτό δεν ήταν μειονέκτημα αλλά, απεναντί-ας, μεγάλο πλεονέκτημα.

Δυστυχώς, η αδερφή του είχε άλλη γνώμη· είχε συνηθίσει, κι όχι αναίτια, να θεωρεί τον εαυτό της μοναδικό αρμόδιο για τα θέματα του Γκρέγκορ, για τούτο κι η γνώμη της μάνας στάθηκε αφορμή για να την κάνει να επιμεινεί να πάρουν έξω όχι μονάχα την κασέλα και το γραφείο, όπως είχαν την πρόθεση να κάνουν στην αρχή, μα κι όλα τ' άλλα έπιπλα εκτός απ' τον απαραίτητο καναπέ. Η επιμονή της αυτή δεν υπαγορεύτηκε μονάχα απ' το παιδιαστικό πείσμα και την αυτοπεποίθη-ση που 'χε αποκτήσει τελευταία τόσο απρόσμενα και με τέτοιο βαρύ τίμημα· είχε πραγματικά παρατηρήσει ότι ο Γκρέγκορ είχε ανάγκη από πολύ χώρο για να μετακινείται, ενώ απ' την άλλη μεριά έβλεπε ότι τα έπιπλα δεν τα χρησιμοποιούσε καθόλου. Ένας άλλος παράγοντας που μπορεί να 'παιξε το ρόλο του ίσως να ήταν κι η ενθουσιώδης ιδιοσυγκρασία των κοριτσιών της ηλικίας της που ζητούσε ικανοποίηση σε κάθε ευκαιρία και που τώρα έβαζε την Γκρέτε στον πειρασμό να υπερβάλει τη δύσκολη κατάσταση του αδερφού της για να μπορεί να κάνει όσο πιο πολλά μπορούσε για χάρη του. Γιατί μέσα σ' ένα χώρο όπου θα εξουσίαζε ο Γκρέγκορ μόνο γυμνούς τοίχους, κανένας δε θα τολμούσε να πατήσει το πόδι του εκτός απ' αυτήν.

Κι έτσι δεν κατάφερε να την μεταπεισει η μάνα της που, επιπλέον, δεν ένιωθε άνετα μέσα στην κάμαρη του Γκρέγκορ και κατά συνέπεια δεν είχε καμία σιγουριά· σε λίγο σώπασε και βοήθησε τη θυγατέρα της με όλες της τις δυνάμεις να σύ-

ρει έξω τη σιφονιέρα. Ο Γκρέγκορ πάλι, ένιωθε ότι στην ανάγκη μπορούσε να κάνει δίχως τη σιφονιέρα, μα έπρεπε οπωσδήποτε να κρατήσει το γραφείο. Μόλις οι δυο γυναίκες είχαν βγάλει, αγκομαχώντας, τη σιφονιέρα έξω απ'την κάμαρή του, ο Γκρέγκορ έβγαλε το κεφάλι του κάτω απ'τον καναπέ για να δει αν θα μπορούσε να επέμβει με μεγάλη περίσκεψη και προσοχή. Μα για κακή του τύχη, πρώτη γύρισε μες στην κάμαρη η μάνα του, αφήνοντας την Γκρέτε να προσπαθεί να σύρει τη σιφονιέρα μονάχη της, δίχως ωστόσο να μπορεί να τη μετακινήσει. Η μάνα του, δεν είχε συνηθίσει την όψη του, θα μπορούσε ίσως να πάθει και τίποτα κακό, γι'αυτό ο Γκρέγκορ, τρομαγμένος, χώθηκε πάλι κάτω απ'τον καναπέ, δίχως παρόλ'αυτά να καταφέρει να μη μετακινήσει το κάλυμμα λιγάκι προς τα μπρος. Αυτό ήταν αρκετό για να αναστατώσει τη μάνα του. Στάθηκε απότομα, έμεινε για λίγο ασάλευτη κι ύστερα πήγε πάλι κοντά στην Γκρέτε.

Μολονότι ο Γκρέγκορ έλεγε και ξανάλεγε μέσα του πως δε συνέβαινε τίποτα εξαιρετικό, πως αλλάζανε θέση μόνο μερικά έπιπλα, χρειάστηκε σύντομα να παραδεχτεί ότι όλο αυτό το πηγαινέλα των δυο γυναικών, οι χαμηλόφωνες ομιλίες τους και το σούρσιμο των επίπλων πάνω στο πάτωμα τον επηρέαζαν σα φοβερή αναταραχή που ερχόταν απ'όλες τις μεριές· όσο κι αν μάζεψε το κεφάλι και τα πόδια του, όσο κι αν πίεσε το κορμί του στο πάτωμα, ομολογούσε στον εαυτό του ότι δε θα μπορούσε να τ'αντέξει όλ'αυτά για πολύ. Του άδειαζαν την κάμαρη· του έπαιρναν ό,τι είχε αγαπήσει· του είχαν πάρει κιόλας τη σιφονιέρα με τα εργαλεία της ξυλογλυπτικής· τώρα τραβούσαν το γραφείο που 'χε σχεδόν σφηνώσει στο πάτωμα· το γραφείο όπου έκανε τα μαθήματά του τότε που ήταν στην Εμπορική Σχολή, τότε που ήταν στο Γυμνάσιο— δεν έπρεπε να χάσει άλλον καιρό ζυγιάζοντας τις προθέσεις των δυο γυναικών, αν ήταν καλές ή κακές, γιατί ήτανε τόσο εξαντλημένες που δούλευαν βουβά και τίποτα δεν ακουγόταν έξω από τα βαριά πατήματά τους στο πάτωμα.

Κι έτσι, ο Γκρέγκορ, πετάχτηκε από κάτω απ'τον καναπέ— οι γυναίκες, στο πλαϊνό δωμάτιο, ακουμπούσαν πάνω στο γραφείο για να ξεποστάσουν— κι άλλαξε τέσσερις φορές κατεύθυνση, γιατί δεν ήξερε στην πραγματικότητα τι να πρωτογλιτώσει· άξαφνα είδε στον απέναντι γυμνό τοίχο το κάδρο της κυρίας με τις πολλές γούνες, σύρθηκε βιαστικά προς τα

εκεί και πίεσε το κορμί του πάνω στο τζάμι της κορνίζας, που ήταν λεία επιφάνεια κι ευχάριστη στην αφή και δρόσισε τη ζεστή κουλιά του. Αυτή την εικόνα τουλάχιστον, που τώρα ήταν ολότελα κρυμμένη κάτω απ'το κορμί του, δε θα την έπαιρνε έξω κανένας. Γύρισε το κεφάλι του κατά την πόρτα απ'το καθημερινό δωμάτιο για να δει τις γυναίκες την ώρα που θα ξανάρχονταν στην κάμαρή του.

Εκείνες πάλι δεν ξεκουράστηκαν και πολύ· αμέσως ξαναγύρισαν. Η Γκρέτε είχε βάλει το χέρι γύρω απ'τη μάνα της και σχεδόν τη στήριζε. “Τι να πάρουμε τώρα;” είπε η Γκρέτε και κοίταξε ολόγυρά της. Τα μάτια της συνάντησαν τα μάτια του Γκρέγκορ που 'ταν σκαρφαλωμένος στον τοίχο. Κράτησε την ψυχραιμία της, μάλλον για να μην ταραξει τη μάνα της, έγερσε το κεφάλι κατά τη μεριά της για να την εμποδίσει να δει και είπε νευρικά και δήθεν αδιάφορα: “Έλα, δεν είναι προτιμότερο να πάμε να καθίσουμε λιγάκι στο καθημερινό δωμάτιο;” Ο Γκρέγκορ σα να κατάλαβε τις προθέσεις της· ήθελε ν'αφήσει τη μάνα τους σε μέρος ασφαλές κι ύστερα να τον κυνηγήσει για να τον διώξει απ'τον τοίχο. Ας το δοκίμαζε! Σφίχτηκε πάνω στην εικόνα του κι αποφάσισε να μην τη δώσει. Θα προτιμούσε να ριχτεί πάνω στην Γκρέτε και να της σπάσει τα μούτρα.

Τα λόγια της Γκρέτε όμως, ανησύχησαν τη μάνα τους, που έκανε ένα βήμα στο πλάι, διέκρινε την πελώρια καφετιά κηλίδα πάνω στην ταπετσαρία με τα λουλούδια και, πριν καλά καλά καταλάβει ότι αυτό που είδε ήταν ο Γκρέγκορ, φώναξε με τσιριχτή και βραχνή φωνή: “Θεέ μου, Θεέ μου!”, έπεσε μ'ανοιχτά τα χέρια πάνω στον καναπέ σα να ξεψυχούσε και δε σάλεψε. “Γκρέγκορ!” φώναξε η αδερφή του, κουνώντας απειλητικά τη γροθιά της και κοιτάζοντάς τον. Αυτή ήταν η πρώτη φορά που του 'χε απευθύνει το λόγο έπειτα απ'τη μεταμόρφωσή του. Έτρεξε στο πλαϊνό δωμάτιο για να φέρει κολόνια για να συνεφέρει τη μάνα από τη μικρολιποθυμία της. Ο Γκρέγκορ θέλησε να βοηθήσει κι αυτός—υπήρχε ακόμα καιρός για να σώσει την εικόνα— μα είχε κολλήσει στο γυαλί και χρειάστηκε να βάλει δύναμη για να ξεκολλήσει· έτρεξε μετά πίσω απ'την αδερφή του στο πλαϊνό δωμάτιο λες και μπορούσε να της δώσει κάποια συμβουλή όπως συνήθιζε να κάνει άλλοτε· αναγκάστηκε όμως να σταθεί άπρακτος πίσω της· εκείνη στο μεταξύ έσπαχνε τα διάφορα μπουκαλάκια κι όταν γύρισε να δει,

αντίκρουσε τον Γκρέγκορ και τα΄χασε΄ ένα μπουκαλάκι έπεσε στο πάτωμα κι έσπασε΄ ένα κομματάκι γυαλί έκοψε τον Γκρέγκορ στο πρόσωπο και κάποιο τσουχτερό φάρμακο τον πιτσίλισε΄ δίχως να χάσει στιγμή, η Γκρέτε πήρε στα χέρια της όσα μπουκαλάκια μπορούσε κι έτρεξε, με τα μπουκαλάκια αγκαλιά, στη μάνα της΄ βρόντηξε την πόρτα πίσω της με το πόδι. Ο Γκρέγκορ τώρα είχε αποκλειστεί, μακριά απ΄τη μάνα του που, εξαιτίας του, κινδύνευε να πεθάνει΄ δεν τολμούσε ν΄ανοίξει την πόρτα από φόβο μήπως τρομάξει την αδερφή του που ήταν ανάγκη να μείνει στο πλευρό της μάνας τους΄ τίποτα δεν μπορούσε να κάνει άλλο, πέρα από το να περιμένει΄ και, κυνηγημένος απ΄τις τύψεις και την ανησυχία άρχισε να γυρνάει πέρα δώθε, να σέρνεται πάνω στα πάντα, τοίχους, έπιπλα και ταβάνι, και τέλος, μες στην απελπισία του, όταν ολόκληρο το δωμάτιο φαινόταν να γυρίζει ολόγυρά του, σωριάστηκε πάνω στο μεγάλο τραπέζι.

Πέρασε λίγη ώρα, ο Γκρέγκορ κειτόταν εκεί εξαντλημένος, ολόγυρα ήταν ησυχία —ίσως να΄ταν καλός οινός. Τότε, χτύπησε το κουδούνι της πόρτας. Η υπηρέτρια ήταν φυσικά κλειδωμένη στην κουζίνα της κι έτσι την πόρτα έπρεπε να την ανοίξει η Γκρέτε. Ήταν ο πατέρας του. “Τι συμβαίνει;” ήταν τα πρώτα λόγια που είπε. Στο πρόσωπο της Γκρέτε πρέπει να διάβασε τα πάντα. Η Γκρέτε αποκρίθηκε με πνιγμένη φωνή, θα πρέπει να΄χε χώσει το πρόσωπό της στο στήθος του πατέρα: “Η μητέρα λιποθύμησε, μα είναι καλύτερα τώρα. Ο Γκρέγκορ το΄σκασε”. — “Αυτό ακριβώς που περίμενα”, είπε ο πατέρας του, “αυτό ακριβώς που σας έλεγα. Μα, εσείς οι γυναίκες, δεν ακούτε ποτέ”. Ο Γκρέγκορ κατάλαβε ότι ο πατέρας του είχε ερμηνεύσει με ολότελα λαθεμένο τρόπο τις υπερβολικά σύντομες πληροφορίες της Γκρέτε και ότι είχε υποθέσει πως ο Γκρέγκορ είχε κάνει κάποια βίαια ενέργεια. Ο Γκρέγκορ, επομένως, θα΄πρεπε να δοκιμάσει να καθησυχάσει τον πατέρα του, γιατί, για να του εξηγήσει, δεν είχε μήτε τον καιρό μήτε τα μέσα. Έτρεξε, λοιπόν, στην πόρτα της κάμαρής του και στριμώχτηκε απάνω της, για να δείξει στον πατέρα του ότι ο γιος του είχε την καλή πρόθεση να κλειστεί πάλι ευθύς στην κάμαρή του και ότι δεν ήταν ανάγκη να τον αναγκάσουν να μπει μέσα΄ φτάνει να του άνοιγαν την πόρτα, κι εκείνος αμέσως θα χανόταν μες στην κάμαρή του.

Μα ο πατέρας του δεν είχε τη διάθεση να καταλάβει τέτοιες

λεπτές εξηγήσεις. “Α!” φώναξε μόλις μπήκε στο καθημερινό δωμάτιο με τόνο συνάμα οργισμένο και περιχαρή. Ο Γκρέγκορ σήκωσε το κεφάλι του απ΄την πόρτα και το γύρισε για να δει τον πατέρα του. Αλήθεια, δεν είχε φανταστεί πως θα΄χε τέτοιο πατέρα΄ παραδέχτηκε ότι τον τελευταίο καιρό τον αποροφούσε ολότελα η καινούρια του δραστηριότητα, το σκαρφάλωμα στο ταβάνι, κι έτσι δεν ασχολιόταν όπως πρωτότερα με τα όσα συνέβαιναν στο υπόλοιπο σπίτι, πράγμα που θα δικαιολογούσε το ν΄αντικρύσει κάποιες αλλαγές. Μα, παρόλ΄ αυτά, μπορούσε τούτος εδώ να΄ταν ο πατέρας του; Ο άνθρωπος που΄ταν χωμένος στο κρεβάτι του όποτε ο Γκρέγκορ έφευγε ταξίδι για δουλειές; Ο άνθρωπος που τον καλωσόριζε, το βράδυ όταν επέστρεφε, καθισμένος με τη ρόμπα του στην πολυθρόνα; Που δεν μπορούσε καλά καλά να σηκωθεί όρθιος και τον χαιρετούσε κουνώντας μόνο τα χέρια και που, στις σπάνιες εξόδους τους με την οικογένεια, μια δυο Κυριακές το χρόνο και τις μεγάλες γιορτές, βάδιζε ανάμεσα στον Γκρέγκορ και στη μάνα του, που προχωρούσαν έτσι κι αλλιώς αργά, ακόμα πιο αργά απ΄αυτούς, τυλιγμένοι μες στο παλτό του, περπατώντας με κόπο με τη βοήθεια του γυριστού μαστουριού του που το ακουμπούσε κάτω με προσοχή πριν κάνει βήμα και που, όποτε ήθελε κάτι να πει, σταματούσε τη συντροφιά του και τους μάζεγε όλους γύρω του; Τώρα έστεκε εκεί, και φαινόταν θαυμάσια΄ φορούσε μια κομψή μπλε στολή με χρυσά κουμπιά, σαν εκείνες που φοράν οι κλητήρες στις Τράπεζες΄ πάνω απ΄το σκληρό κολάρο του σακακιού του, ξεχείλιζαν τα προγούλια του΄ κάτω απ΄τα δασιά του φρύδια, τα μαύρα μάτια του έριχναν ζωηρές και διαπεραστικές ματιές΄ τα άλλοτε ακατάστατα άσπρα μαλλιά του ήταν τώρα καλοχτενισμένα, με ολόισια χωρίστρα. Πέταξε το ηλιόκιο του, που είχε απάνω του ένα χρυσό μονόγραμμα —ίσως να΄ταν το σήμα κάποιας Τράπεζας— στον καναπέ, στην άλλη άκρη του δωματίου και, με ριγμένη πίσω την ουρά απ΄το σακάκι του και με τα χέρια στις τσέπες του παντελονιού του, προχώρησε βλοσυρός κατά τον Γκρέγκορ. Πιθανότατα να μην ήξερε ούτε κι εκείνος ο ίδιος τι πήγαινε να κάνει΄ σήκωσε πάντως τα πόδια του ασυνήθιστα ψηλά την ώρα που βάδιζε και ο Γκρέγκορ τα΄χασε με το μεγάλο μέγεθος που΄χαν οι σόλες απ΄τα παπούτσια του. Ο Γκρέγκορ όμως, δεν μπορούσε να διακινδυνεύσει να τα βάλει μαζί του, γιατί είχε καταλάβει από την πρώτη κιόλας μέρα της

καινούριας του ζωής ότι ο πατέρας του πίστευε πως θα 'πρεπε να του συμπεριφέρονται με μεγάλην αυστηρότητα. Άρχισε, λοιπόν, να τρέχει μη τον προλάβει ο πατέρας του, σταματούσε όποτε ο πατέρας σταματούσε, κι έτρεχε πάλι όποτε έκανε να κινηθεί ο πατέρας. Μ' αυτό τον τρόπο έκαναν αρκετές φορές το γύρο του δωματίου δίχως να γίνει τίποτα το συνταρακτικό— πράγματι, αυτό που γινόταν δεν έμοιαζε ούτε καν με κυνηγητό, γιατί εξελισσόταν πολύ αργά. Γι' αυτό κι ο Γκρέγκορ δεν έφυγε απ' το πάτωμά, γιατί φοβήθηκε μήπως ο πατέρας του έπαιρνε για ζαβολιά κάθε ανέβασμά του στο ταβάνι ή στους τοίχους. Απ' την άλλη μεριά, δεν μπορούσε να βαστάξει για πολύ περισσότερο αυτό το είδος του κυνηγητού γιατί, όταν ο πατέρας του έκανε ένα βήμα, εκείνος ήταν υποχρεωμένος να κάνει μian ολόκληρη σειρά από κινήσεις. Άρχισε κιόλας ν' ανασαίνει δύσκολα, όπως παλιότερα, που δεν είχε γερά πνευμόνια. Τρέκλιζε, προσπαθούσε να συγκεντρώσει όλες του τις δυνάμεις στο τρέξιμο και μόλις που κατόρθωνε να κρατήσει τα μάτια του ανοιχτά— έτσι ζαλισμένος που ήταν, δεν έβλεπε λύση άλλη, έξω απ' το τρέξιμο— κι είχε σχεδόν λησμονήσει ότι του έμεναν σαν τόποι διαφυγής και οι τοίχοι, που, σ' αυτό το δωμάτιο, ήταν γύρω γύρω πιασμένοι με καλοσκαλισμένα έπιπλα, γεμάτα κοψιές και κόχες — άξαφνα κάτι έπεσε πίσω του, ριγμένο από κάποιο χέρι, και κατρακύλησε ώσπου βρέθηκε μπροστά του. Ήταν ένα μήλο— άλλο ένα μήλο ακολούθησε αμέσως μετά το πρώτο— ο Γκρέγκορ στάθηκε αλαφιασμένος— δεν υπήρχε λόγος να τρέχει, γιατί ο πατέρας του είχε πάρει την απόφαση να τον βομβαρδίσει. Είχε γεμίσει τις τσέπες του με μήλα απ' τη φρουτιέρα που ήταν πάνω στον μπουφέ και τα 'ριχνε, τ' να μετά το άλλο, δίχως να σκοπεύει καλά. Τα κόκκινα μηλαράκια κυλούσαν σα μαγνητισμένα στο πάτωμα και χτυπούσαν τ' να με τ' άλλο. Ένα μήλο, ριγμένο όχι με ιδιαίτερη δύναμη, άγγιξε τη ράχη του Γκρέγκορ και κύλησε κάτω δίχως να τον πληγώσει. Μα το αμέσως επόμενο, τον χτύπησε άσχημα στη ράχη και σα να σφηνώθηκε στη ραχοκοκαλιά του— ο Γκρέγκορ θέλησε να κουνηθεί προς τα μπρος, λες και θα μπορούσε ν' αφήσει πίσω του αυτό τον διαπεραστικό κι απίστευτα μεγάλο πόνο— μα ένιωσε σα να 'χε καρφωθεί εκεί που βρισκόταν, έπεσε κάτω κι έχασε τις αισθήσεις του. Με την τελευταία ματιά που πρόφτασε να ρίξει είδε την πόρτα της κάμαρης του διάπλατα ανοιχτή και τη μάνα του να τρέχει προς

την αδερφή του που τσίριζε, φορώντας μόνο το μεσοφόρι της γιατί η αδερφή του την είχε ξεντύσει για να μπορεί να πάρει ανάσα και να συνέλθει απ' τη λιποθυμία της, είδε τη μάνα του να ορμάει πάνω στον πατέρα του αφήνοντας στο διάβα της το ένα πίσω απ' τ' άλλο τα ξεκουμπωμένα ρούχα της, να μπερδεύεται στη φούστα και να πέφτει στην αγκαλιά του πατέρα του, να τον αγκαλιάζει σφιχτά— από δω και πέρα έσβηνε η όραση του Γκρέγκορ— με τα χέρια γύρω απ' το λαιμό του και να τον εκλιπαρεί να μη θανατώσει το γιο τους.

III

Η βαριά πληγή του Γκρέγκορ, που τον έκανε να υποφέρει για περισσότερο από ένα μήνα— το μήλο, μιας και κανένας δεν τολμούσε να το βγάλει, έμενε σφηνωμένο στη ράχη του σα ζωντανή υπενθύμιση— φάνηκε να θυμίζει ακόμα και στον πατέρα ότι ο Γκρέγκορ ήταν μέλος της οικογένειας, παρά την τωρινή θλιβερή και αποκρουστική του μορφή, και ότι δε θα 'πρεπε να του φέρνονται σαν εχθρό και ότι, αντίθετα, το οικογενειακό καθήκον επέβαλε να πνίγουν την αηδία τους και να κάνουν υπομονή, τίποτ' άλλο παρά να κάνουν υπομονή.

Και μολονότι η πληγή του είχε στερήσει, για πάντα ίσως, τη δυνατότητα να κινείται και, για την ώρα, του 'παιρνε καιρό να συρθεί από μian άκρη της κάμαρης μέχρι την άλλη, λες κι ήταν γέρος κι ανάπηρος— δεν του περνούσε καν απ' το μυαλό να σκαρφαλώνει στον τοίχο— πήρε κατά τη γνώμη του μian ικανοποιητική αποζημίωση γι' αυτό το χειροτέρεμα της κατάστασής του, γιατί κατά το βραδάκι, η πόρτα που 'βγαζε στο καθημερινό δωμάτιο, και που συνήθιζε να την κοιτάζει επίμονα για μια δυο ώρες, άνοιγε πάντα, κι έτσι, μες στο σκοτάδι της κάμαρής του, αόρατος για την οικογένεια, μπορούσε να τους βλέπει όλους καθισμένους γύρω απ' το φωτισμένο τραπέζι και ν' ακούει τις κουβέντες του, αντίθετα απ' ότι πρωτίτερα, με τη συγκατάθεσή τους.

Είν' αλήθεια ότι οι κουβέντες τους δεν είχαν την παλιά τους ζωηρότητα, εκείνη που αναπολούσε πάντα με κάποια λαχτάρα όταν πήγαινε να πλαγιάσει κουρασμένος στα νοτερά σεντόνια των μικρών δωματίων απ' τα ξενοδοχεία. Τώρα, τις πιο

πολλές φορές, επικρατούσε ησυχία. Αμέσως μετά το φαγητό, ο πατέρας αποκοιμόταν στην πολυθρόνα του· η μάνα κι η αδερφή του επιβάλλανε σιωπή η μια στην άλλη· η μάνα του, σκυφτή κάτω απ'τη λάμπα, έραβε εσώρουχα πολυτελείας για ένα κατάστημα· η αδερφή του, που 'χε πιάσει μια θέση πωλήτριας, μάθαινε τα βράδια στενογραφία και γαλλικά για να καταφέρει αργότερα να πιάσει κάποια καλύτερη θέση. Μερικές φορές ο πατέρας του ξυπνούσε και, σα να μην είχε αντιληφτεί πως κοιμήθηκε, έλεγε στη μάνα: "Πολύ έραψες πάλι σήμερα!" κι ευθύς ξανακοιμόταν, ενώ οι δυο γυναίκες αντάλλαζαν ένα κουρασμένο χαμόγελο.

Με μουλαρίσιο πείσμα ο πατέρας επέμενε να φοράει τη στολή ακόμα και μες στο σπίτι· η ρόμπα του κρεμόταν άχρηστη στην κρεμάστρα κι εκείνος κοιμόταν, ντυμένος, στην πολυθρόνα του, λες κι ήταν έτοιμος κάθε στιγμή για υπηρεσία, λες και περίμενε τις διαταγές του αφεντικού του. Αποτέλεσμα ήταν ότι η στολή του, που δεν ήταν ούτε όταν την πρωτόβαλε ολοκαίνουρια, άρχισε να δείχνει βρώμικη, παρά τις φιλότιμες προσπάθειες που έκαναν η μάνα κι η αδερφή να την κρατήσουν καθαρή, κι ο Γκρέγκορ συχνά περνούσε βράδια ολόκληρα κοιτάζοντας τους μπόλικους λεκέδες που 'χαν απάνω τους τα ρούχα του, τα πάντοτε καλογουαλισμένα χρυσά κουμπιά και το γέροντα που κοιμόταν φορώντας τη στολή, άβολα μα παρόλ'αυτά ήρεμα.

Μόλις το ρολόι σήμαινε δέκα, η μάνα του προσπαθούσε να ξυπνήσει τον πατέρα με γλυκά λόγια και να τον πείσει να πάει να πλαγιάσει, γιατί ο ύπνος αυτός δεν ήταν ύπνος κι ότι τον είχε ανάγκη τον ύπνο γιατί θα 'πρεπε να σηκωθεί την άλλη μέρα στις έξι. Μα με το μουλαρίσιο πείσμα που 'χε αποκτήσει από τότε που 'χε πιάσει δουλειά στην τράπεζα, επέμενε πάντα να κάθεται κι άλλο στο τραπέζι, μολονότι συνήθως ξανακοιμόταν και στο τέλος με μεγάλο κόπο κατάφερναν να τον μεταφέρουν από την πολυθρόνα στο κρεβάτι. Όσο επίμονα κι αν τον πίεζαν η μάνα κι η αδερφή του Γκρέγκορ, θυμίζοντάς του καλότροπα το ξύπνημά του την επαύριο, εκείνος έγνεφε όχι με το κεφάλι για ένα τέταρτο της ώρας, κρατούσε κλειστά τα μάτια κι αρνιόταν να σηκωθεί. Η μητέρα του τραβούσε απ'το μανίκι, του ψιθύριζε τρυφερές κουβέντες σ'αυτή, η αδερφή άφηνε τα μαθήματά της για να βοηθήσει τη μητέρα, μα στον πατέρα του Γκρέγκορ δεν έπιαναν αυτά. Χωνόταν ακόμα

πιο βαθιά στα κάθισμά του. Μόνον όταν οι δυο γυναίκες τον έπιαναν απ'τις μασχάλες άνοιγε τα μάτια, τις κοίταζε, μια τη μια και μια την άλλη, κι έκανε συνήθως την παρατήρηση: "Ζωή κι ετούτη. Νάτη η ησυχία και η γαλήνη των γηρατειών". Και στηριζόταν πάνω στις δυο γυναίκες, σηκωνόταν με κόπο, λες και ο ίδιος ήτανε στον εαυτό του μεγάλο βάρος, τις άφηνε να τον πάνε μέχρι την πόρτα κι ύστερα τις έγνεφε να φύγουν κι εξακολουθούσε το δρόμο μονάχος του, ενώ η μητέρα κι η αδερφή παρατούσαν, η μια το ράψιμο κι η άλλη το στιλό της, για να τρέξουν πάλι στον πατέρα και να τον βοηθήσουν.

Ποιος μπορούσε να βρει καιρό, μέσα σ'αυτή την οικογένεια, που δούλευε σκληρά και κουραζόταν πολύ, ν'ασχοληθεί με τον Γκρέγκορ περισσότερο από το απολύτως απαραίτητο; Το νοικοκυριό είχε περιοριστεί· απόλυσαν την υπηρέτριά· μια γιγαντώσιμη κοκαλιάρη παραδουλεύτριά· μ'άσπρα μαλλιά που στέκονταν όρθια σα βούρτσες ερχότανε πρωί και βράδυ για να κάνει τις βαριές δουλειές· όλα τ'άλλα, τα 'κανε η μάνα του Γκρέγκορ, παράλληλα με το πολύ ράψιμό της. Ακόμα και διάφορα οικογενειακά κοσμήματα, που η μάνα κι η αδερφή του τα φορούσαν με καμάρι σε διασκεδάσεις και γιορτές, χρειάστηκε να πουληθούν, όπως ανακάλυψε ένα βράδυ ο Γκρέγκορ ακούγοντάς τες να κουβεντιάζουν για τις τιμές που πέτυχαν. Το μεγαλύτερο παράπονό τους, όμως, ήταν ότι δεν μπορούσαν ν'αφήσουν το διαμέρισμα, που σήμερα τους παραέπεφε μεγάλο, γιατί δεν μπορούσαν να φανταστούν πώς θα μετακόμιζαν τον Γκρέγκορ. Ο Γκρέγκορ, όμως, καταλάβαινε καλά ότι δεν ήταν αυτός που εμπόδιζε τη μετακόμιση, γιατί θα μπορούσαν εύκολα να τον μεταφέρουν μέσα σ'ένα κασόνι που θα 'χε μια δυο τρύπες για να παίρνει αέρα· αυτό που πραγματικά τους εμπόδιζε να μετακομίσουν ήταν μάλλον η απελπισία τους και η πεποίθηση ότι τους χτύπησε μια δυστυχία που δεν είχε πέσει ποτέ σε κανένα συγγενή και σε κανένα γνωστό τους. Έκαναν μέχρι εκεί που μπορούσαν όλα όσα ζητά ο κόσμος απ'τους φτωχούς: ο πατέρας πήγαινε το πρωινό στους μικροϋπάλληλους της Τράπεζας, η μάνα ανάλωνε την ενεργητικότητά της στο να ράβει εσώρουχα για άγνωστες κυρίες, η αδερφή έτρεχε δω κι εκεί πίσω απ'τον πάγκο του μαγαζιού στις προσταγές της πελατείας, μα οι δυνάμεις τους δεν τους επέτρεπαν να κάνουν τίποτα περισσότερο. Και η πληγή στη ράχη του Γκρέγκορ άρχιζε να τον πονάει ξανά όταν η μά-

να κι η αδερφή του, αφού έβαζαν τον πατέρα στο κρεβάτι, γύριζαν πάλι στις θέσεις τους, άφηναν τη δουλειά τους, κάθονταν κοντά κοντά η μια στην άλλη, μάγουλο με μάγουλο· όταν η μάνα έλεγε, δείχνοντας την πόρτα της κάμαρής του: “Κλείσε τώρα κείνη την πόρτα, Γκρέτε” κι εκείνος βρισκόταν πάλι μες στο σκοτάδι, ενώ στο διπλανό δωμάτιο οι γυναίκες κλαίγανε αντάμα ή ίσως κάθονταν η μια κοντά στην άλλη, με τα μάτια στεγνά, και κοίταζαν το τραπέζι.

Ο Γκρέγκορ δεν κοιμόταν σχεδόν καθόλου, ούτε τη μέρα ούτε τη νύχτα. Συχνά του έμπαινε στο νου η ιδέα, όταν ανοίξει πάλι η πόρτα, να ξανσπάρει στα χέρια του τις υποθέσεις της οικογένειας, όπως παλιότερα· μια φορά πάλι, ύστερα από κάμποσο καιρό, εμφανίστηκαν στο μυαλό του οι εικόνες του αφεντικού και του προϊστάμενου, των πωλητών και των καλφάδων, του θυρωρού με το κοντό μυαλό, δυο τριών φίλων από άλλες εταιρίες, μιας καμαριέρας από·να επαρχιακό ξενοδοχείο, μιας γλυκιάς και φευγαλέας ανάμνησης, μιας κοπέλας που δούλευε ταμίας σ'ένα καπελάδικο που την είχε ζητήσει ειλικρινά μα κάπως αργά σε γάμο—όλοι αυτοί παρουσιάζονταν, μαζί με ξένους ή με άλλους λησμονημένους, μα, αντί να βοηθήσουν αυτόν και την οικογένειά του, ήτανε όλοι ολότελα απρόσιτοι και χαιρόταν όταν εξαφανίζονταν πάλι. Άλλες φορές, δεν είχε διάθεση να νοιαστεί για την οικογένειά του, μόνο οργιζόταν για τον κακό τρόπο που του φερόντουσαν και, μολονότι δεν μπορούσε να φανταστεί τι συγκεκριμένα θα του άρεζε να φάει, κατάστρωνε σχέδια πώς να πάει στο ντουλάπι της κουζίνας και να πάρει ό,τι θέλει, έστω κι αν δεν είχε όρεξη να φάει. Η αδερφή του δε σκεφτόταν πια να του φέρει κάτι που θα του άρεζε ιδιαίτερα, μα το πρωί και το μεσημέρι, πριν πάει στη δουλειά, έσπρωχνε βιαστικά μες στην κάμαρή του με το πόδι ό,τι φαγητό περίσσευε, και το βράδυ το καθάριζε με μια σκουπισιά, αδιάφορο αν ο Γκρέγκορ το είχε δοκιμάσει ή αν το είχε αφήσει ανέγγιχτο— όπως γινόταν τις πιο πολλές φορές. Το συγύρισμα της κάμαρής του, που το έκανε τώρα πάντα το βράδυ, δε θα μπορούσε να γίνει πιο βιαστικά. Λωρίδες λέρας διαγράφονταν στους τοίχους, και σε διάφορες μεριές είχε μαζευτεί σε μεγάλες μπάλες από χνούδι οι σκόνες κι οι βρωμιές. Στην αρχή, ο Γκρέγκορ συνήθιζε να στήνεται σε κάποιον ιδιαίτερα βρώμικη γωνιά όταν ερχόταν η αδερφή του, σα για να την κατηγορήσει για το πασάλειμμα που

έκανε. Μα θα μπορούσε να κάθεται εκεί βδομάδες ολόκληρες, δίχως η αδερφή του να βελτιώσει τον τρόπο που καθάριζε· έβλεπε κι εκείνη τη βρωμιά, όσο κι ο Γκρέγκορ καθαρά, μα είχε απλώς πάρει την απόφαση να την αφήσει εκεί που ήταν. Κι όμως, με μίαν ευθιξία που·ταν καινούρια σ'αυτήν και που φαινόταν να την είχε αποκτήσει ολόκληρη η οικογένεια, φύλαγε ζηλότυπα το προνόμιό της να είναι η μόνη που φρόντιζε για την κάμαρη του Γκρέγκορ. Η μάνα του, έκανε μια φορά γενική καθαριότητα στην κάμαρη του Γκρέγκορ κι έριξε μπόλικους κουβάδες νερό—όλη αυτή η υγρασία αναστάτωσε και τον Γκρέγκορ, που ξάπλωσε φαρδύς πλατύς, χολωμένος κι ασάλευτος πάνω στον καναπέ—, μα τιμωρήθηκε αυστηρά γι' αυτή της την πράξη. Μόλις η αδερφή αντιλήφθηκε την αλλαγμένη όψη της κάμαρης, όρμηξε καταφουρκισμένη στο καθημερινό δωμάτιο και, μολονότι η μάνα της την ικέτευε με υψωμένα τα χέρια, ξέσπασε σε άγριο κλάμα, ενώ οι γονιοί της—ο πατέρας, όπως ήταν φυσικό, πετάχτηκε αλαφιασμένος απ' την πολυθρόνα του— την κοίταζαν στην αρχή ξαφνιασμένοι και σα χαμένοι· ύστερα, άρχισαν να εκνευρίζονται κι εκείνοι· ο πατέρας κατηγορούσε τη μητέρα, στα δεξιά του, που δεν άφησε την καθαριότητα της κάμαρης του Γκρέγκορ στη θυγατέρα τους· φώναζε στη θυγατέρα του, στ'αριστερά, ότι δε θα ξανάφηνε ποτέ τη μητέρα να καθαρίσει την κάμαρη του Γκρέγκορ· η μητέρα πάλι, προσπαθούσε να σύρει τον πατέρα στο υπνοδωμάτιο, γιατί ήταν εκτός εαυτού απ'τα νεύρα του· η αδερφή του Γκρέγκορ, που την τράνταζαν οι λυγμοί, χτυπούσε με τις μικρές γροθιές της το τραπέζι· και ο Γκρέγκορ σύριζε δυνατά απ'το θυμό του, γιατί κανέννας τους δε σκέφτηκε να κλείσει την πόρτα και να τον απαλλάξει από·να τέτοιο θέαμα κι από μια τέτοια φασαρία.

Κι όμως, κι όταν ακόμα η αδερφή, εξαντλημένη απ'την καθημερινή δουλειά, ένιωθε πολύ κουρασμένη για ν'ασχολείται με τον Γκρέγκορ όπως παλιότερα, δε χρειάστηκε ούτε η παρέμβαση της μητέρας ούτε και το να παραδεχτεί ο Γκρέγκορ πως τον εγκαταλείψανε. Γιατί τώρα υπήρχε η παραδουλεύτρα. Αυτή η ηλικιωμένη χήρα, που τα γερά της κόκαλα τη βοήθησαν ν'αντέξει τα πιο φοβερά πράγματα που θα μπορούσε να της επιφυλάξει μια μακρόχρονη ζωή, δεν τρώμαζε καθόλου με τον Γκρέγκορ ούτε και τον σιχαινόταν. Δίχως ν'·ναι περιεργη, έτυχε μια μέρα ν'ανοίξει την πόρτα της κάμαρής

του και, βλέποντας τον Γκρέγκορ που ξαφνιασμένος άρχισε να τρέχει από δω κι από κει μολονότι κανένας δεν τον κυνηγούσε, στάθηκε απλώς στην πόρτα και τον κοίταζε με σταυρωμένα τα χέρια. Από τότε, δεν παρέλειπε ποτέ ν'ανοίγει λιγάκι την πόρτα, έτσι στα πεταχτά, το πρωί και το βράδυ, για να του ρίχνει μια ματιά. Στην αρχή, τον φώναζε να 'ρθει κοντά της με λόγια που, ολοφάνερα, τα θεωρούσε φιλικά: "Μπρος, έλα δω, γεροκοπροσκάθαρε!" ή "για δεσ, τον γεροκοπροσκάθαρο!" Σ'αυτά ο Γκρέγκορ δεν αποκρινόταν, μα έστεκε ασάλευτος στη θέση του, κάνοντας λες κι η πόρτα δεν είχε ανοίξει. Αν, αντί να τον ενοχλεί χωρίς λόγο τούτη η παραδουλεύτρα όποτε της ερχόταν, είχε πάρει την εντολή να καθαρίζει καθημερινά την κάμαρή του, τι ωραία που θα'ταν! Μια φορά, χαράματα -μια δυνατή νεροποντή χτυπούσε στα παράθυρα, σημάδι ίσως ότι ερχόταν η άνοιξη- ο Γκρέγκορ θύμωσε τόσο όταν η παραδουλεύτρα άρχισε πάλι να του μιλά, ώστε πήγε προς το μέρος της, λες κι ήθελε να της ριχτεί, αργά όμως και αδύναμα. Μα η παραδουλεύτρα, αντί να τρομάξει, σήκωσε ψηλά μια καρέκλα που έτυχε να βρίσκεται κοντά στην πόρτα και, όπως έστεκε εκεί με το στόμα ορθάνοιχτο, ήτανε φανερό πως δεν εννοούσε να κλείσει το στόμα πριν κατεβάσει την καρέκλα στη ράχη του Γκρέγκορ. "Δε ζυγώνεις άλλο, έ;" ρώτησε όταν ο Γκρέγκορ οπισθοχώρησε πάλι' έπειτα, έβαλε ήσυχα την καρέκλα πάλι στη θέση της.

Ο Γκρέγκορ δεν έτρωγε πια σχεδόν τίποτα. Μόνον όταν τύχαινε να περάσει δίπλα απ'το φαγητό έπαιρνε καμιά μπουκιά στο στόμα, έτσι, για να περνάει η ώρα, τη μασουλούσε για καμιάν ώρα κι ύστερά πάλι την έφτυνε. Στην αρχή νόμιζε πως αυτό που του'κοβε την όρεξη ήταν η θλίψη του για την κατάσταση της κάμαρής του, μα σύντομα συμφιλιώθηκε μ'όλες τις αλλαγές που έγιναν εκεί μέσα. Η οικογένεια είχε αποκτήσει τη συνήθεια να ρίχνει μέσα στην κάμαρή του τα πράματα που δε χωρούσαν αλλού, και τώρα υπήρχαν μπόλικά τέτοια πράματα γιατί στο ένα δωμάτιο έβαλαν τρεις νοικάρηδες. Οι σοβαροί αυτοί νεαροί —είχανε κι οι τρεις γενειάδες, όπως είδε μια φορά ο Γκρέγκορ απ'τη χαραμάδα της πόρτας— είχαν μανία με την τάξη, όχι μόνο μες στο δωμάτιό τους, μα και σ'όλο το σπίτι και ιδιαίτερα στην κουζίνα, με το σκεπτικό ότι αποτελούσαν τώρα μέλη του νοικοκυριού. Περιττά αντικείμενα, για να μη μιλήσουμε για βρώμικα, δεν μπορούσαν να τα ανεχτούν.

Εξάλλου, είχαν φέρει μαζί τους και τα περισσότερα απ'τα έπιπλα που τους χρειάζονταν. Για το λόγο αυτό, χρειάστηκε να βάλουν στην πάντα πολλά πράματα που δεν άξιζε να δοκιμάσουν να τα πουλήσουν και που δεν τους ερχόταν να τα πετάξουν. Όλ'αυτά, τα βάλανε στην κάμαρη του Γκρέγκορ. Εκεί βάλανε και τον ντενεκέ για τις στάχτες καθώς και τον σκουπιδοντενεκέ της κουζίνας. Ό,τι δεν χρειαζότανε κείνη τη στιγμή, το πετούσε στην κάμαρη του Γκρέγκορ η παραδουλεύτρα, βιαστικά κι απερίσκεπτα' ευτυχώς, ο Γκρέγκορ έβλεπε συνήθως μόνο το αντικείμενο, ό,τι κι αν ήταν αυτό, και το χέρι που το κρατούσε. Ίσως η παραδουλεύτρα να'χε την πρόθεση να ξαναπάρει έξω τα πράματα όποτε χρειαζόταν, ή πάλι είχε σκοπό να τα μαζέψει και να τα πετάξει όλα μαζί, μα προς το παρόν, έμεναν εκεί που έτυχε να πέσουν εκτός αν τ'άλλαζε θέση ο Γκρέγκορ, στην αρχή από ανάγκη, γιατί δεν είχε χώρο για να περπατήσει σερνάμενος, κι αργότερα από καθαρή ικανοποίηση, μολονότι ύστερα από κάτι τέτοιες δραστηριότητες, θλιμμένος, και ξεθεωμένος, πλάγιαζε κι έμενε ασάλευτος για ώρες. Κι αφού οι νοικάρηδες έτρωγαν συνήθως το βραδινό τους στο καθημερινό δωμάτιο μαζί με την υπόλοιπη οικογένεια, η πόρτα που'βγαζε στο καθημερινό δωμάτιο έμενε τα πιο πολλά βράδια κλειστή' ο Γκρέγκορ ωστόσο, συμφιλιώθηκε δίχως δυσκολία με το ότι έκλεινε η πόρτα, γιατί πολύ συχνά τα βράδια που'μενε η πόρτα ανοιχτή, την αγνοούσε ολότελα κι έμενε στην πιο σκοτεινή γωνιά της κάμαρής του αθέατος απ'την οικογένεια. Μια φορά όμως, η παραδουλεύτρα άφησε την πόρτα λίγο ανοιχτή κι η πόρτα έμεινε έτσι, ανοιχτή, ακόμα κι όταν έφτασαν οι νοικάρηδες για το φαγητό κι άναψαν το φως. Κάθισαν στο τραπέζι, στην άκρη όπου άλλοτε κάθονταν ο Γκρέγκορ, ο πατέρας του κι η μάνα του, ξεδίπλωσαν τις πετσέτες και πήραν στα χέρια τα μαχαίρια και τα πηρούνια. Αμέσως παρουσιάστηκε στην άλλη πόρτα η μητέρα με μια πιατέλα κρέας και από πίσω της η αδερφή με μια πιατέλα γεμάτη ως απάνω με πατάτες. Το φαγητό άχνιζε. Οι νοικάρηδες έσκυψαν πάνω απ'τις πιατέλες που βρίσκονταν μπροστά τους λες κι ήθελαν να τις εξετάσουν προτού να φάνε και πράγματι, εκείνος που καθόταν στη μέση, που οι άλλοι δυο τον είχαν για αυθεντία, έκοψε ένα κομμάτι κρέας μες στην πιατέλα, για να δει, όπως ήτανε φανερό, αν ήταν κα-

λοφημένο ή αν θα έπρεπε να το στείλει πάλι πίσω στην κουζίνα. Η δοκιμή τον ικανοποίησε και, η μάνα κι η αδερφή του Γκρέγκορ που τον παρακολουθούσαν με αγωνία, ανάσταναν ανακουφισμένες κι άρχισαν να χαμογελούν.

Η οικογένεια έτρωγε στην κουζίνα. Κι όμως, ο πατέρας του Γκρέγκορ έμπαινε στο καθημερινό δωμάτιο πριν πάει στην κουζίνα και, με μια βαθιά υπόκλιση και με το πηλίκιο στο χέρι, έκανε το γύρο του τραπεζιού. Οι νοικάρηδες σηκωνόντουσαν όρθιοι και κάτι μουρμούριζαν κάτω απ' τα μουστάκια τους. Όταν ύστερα μένανε μόνοι, τρώγανε σχεδόν αμίλητοι. Του Γκρέγκορ, του φαινόταν αξιοπρόσεκτο το ότι απ' τους διάφορους θόρυβους που έρχονταν απ' το τραπέζι μπορούσε πάντα να διακρίνει τον ήχο που 'καναν τα δόντια που μασούσαν ήτανε σα να δείχνανε στον Γκρέγκορ ότι ήταν ανάγκη να 'χεις δόντια για να φας και ότι, ακόμα και με τα χειρότερα ξέδοντα σαγόνια, δεν μπορούσες να καταφέρεις να φας όπως θέλεις. "Έχω όρεξη", έλεγε μέσα του θλιμμένος, "μα όχι για τέτοιας λογής τροφή. Για δεσ, αυτοί οι νοικάρηδες τρώνε το καταπέτασμα κι εγώ πεθαίνω της πείνας!"

Το ίδιο εκείνο βράδυ —ο Γκρέγκορ δε θυμόταν να το 'χε ακούσει όλον εκείνο τον καιρό— ακούστηκε από την κουζίνα το βιολί. Οι νοικάρηδες είχαν τελειώσει κιόλας το φαγητό, ο μεσαίος είχε βγάλει μια εφημερίδα κι είχε δώσει και στους άλλους από 'να φύλλο και τώρα όλοι είχαν κάτσει άνετα στα καθίσματά τους, διάβαζαν και κάπνιζαν. Σαν άκουσαν το βιολί, τέντωσαν τ' αυτιά τους, σηκώθηκαν όρθιοι και πήγαν πατώντας στις μύτες των ποδιών τους μέχρι την πόρτα του διαδρόμου, κι εκεί στήθηκαν στριμωγμένοι ο ένας κοντά στον άλλον. Στην κουζίνα φαίνεται πως τους άκουσαν, γιατί ακούστηκε από μέσα η φωνή του πατέρα του Γκρέγκορ: "Μήπως σας ενοχλεί το βιολί, κύριοι; Μπορούμε να το σταματήσουμε αμέσως". — "Απεναντίας", αποκρίθηκε ο μεσαίος νοικάρης, "μήπως η Δεσποινίς Σάμσα θα μπορούσε να 'ρθει να παίξει σ' αυτό το δωμάτιο, κοντά μας, όπου είναι πιο βολικά και πιο συμπαθητικά;" — "Φυσικά!" φώναξε ο πατέρας του Γκρέγκορ, λες κι ήταν εκείνος ο βιολιστής. Οι νοικάρηδες γύρισαν στις θέσεις τους στο καθημερινό δωμάτιο και περίμεναν. Σε λίγο κατέφτασαν ο πατέρας με το αναλόγιο, η μητέρα με τις παρτιτούρες και η αδερφή του Γκρέγκορ με το βιολί. Η αδερφή

τα τακτοποίησε όλα με την ησυχία της κι ετοιμάστηκε να παίξει οι γονιοί του Γκρέγκορ, που δεν είχαν νοικιάσει ποτέ άλλοτε δωμάτιο και που γι' αυτό φέρνονταν με υπερβολική ευγένεια στους νοικάρηδες, δεν τολμούσαν να καθίσουν ούτε στις ίδιες τους τις καρέκλες ο πατέρας ακούμπησε στην πόρτα, με το δεξί του χέρι χωμένο ανάμεσα σε δυο κουμπιά της κουμπωμένης λιβρέας του η μητέρα, όμως, που της πρόσφερε καρέκλα ο ένας νοικάρης, κάθισε σε μια γωνίτσα της καρέκλας δίχως να την κουνήσει από τη θέση που έτυχε να την αφήσει ο νοικάρης.

Η αδερφή του Γκρέγκορ άρχισε να παίζει ο πατέρας κι η μάνα, που 'ταν ο ένας απ' τη μια κι άλλος από την άλλη μεριά της, παρακολουθούσαν με τεντωμένη την προσοχή τις κινήσεις των χεριών της. Ο Γκρέγκορ, παρασυρμένος απ' τη μουσική, τόλμησε να προχωρήσει κι έφτασε μέχρι να βάλει το κεφάλι του μέσα στο καθημερινό δωμάτιο. Δεν απορούσε και πολύ που τελευταία λογάριαζε ολοένα και λιγότερο τους άλλους άλλοτε, ήταν περήφανος που λογάριαζε τους άλλους. Κι όμως, σε τούτην ακριβώς την περίπτωση, είχε περισσότερους λόγους από κάθε άλλη φορά για να κρύβεται, γιατί, εξαιτίας της σκόνης που 'χε σκεπάσει την κάμαρή του και που σηκωνόταν σαν κουρνιαχτός στην παραμικρή του κίνηση, ήταν κι εκείνος βουτηγμένος στη σκόνη κλωστές, τρίχες κι αποφάγια σέρνονταν μαζί του, έτσι που 'χαν πιαστεί στη ράχη και στα πλευρά του η αδιαφορία του για τα πάντα είχε μεγαλώσει τόσο, ώστε δε γύριζε πια να ξύσει και να καθαρίσει τη ράχη του πάνω στο χαλί όπως έκανε παλιότερα κάμποσες φορές την ημέρα. Και, παρά το χάλι του, δε δειλίασε, από ντροπή, να προχωρήσει λιγάκι στο πεντακάθαρο πάτωμα του καθημερινού δωματίου.

Βέβαια, δεν τον αντιλήφθηκε κανένας. Η οικογένεια ήταν ολότελα απορροφημένη απ' το βιολί οι νοικάρηδες, ωστόσο, που στην αρχή είχαν όλοι στηθεί, με τα χέρια στις τσέπες, πολύ κοντά στο αναλόγιο έτσι που να μπορούν όλοι να διαβάσουν τη μουσική —πράγμα που θα πρέπει να 'χε ενοχλήσει την αδερφή— είχαν αποτραβηχτεί ύστερα από λίγο στο παράθυρο, μισομουρμούριζαν με κατεβασμένα τα κεφάλια κι έστεκαν εκεί κάτω απ' τα ανήσυχα βλέμματα του πατέρα. Πράγματι, έδειχναν περισσότερο από ξεκάθαρα ότι η προσδοκία τους ν'

ακούσουν καλό ή ευχάριστο βιολί δεν είχε εκπληρωθεί, ότι η παράσταση παράπαιρνε σε μάκρος και ότι μόνον από ευγένεια υπέμεναν την ενόχληση. Από τον τρόπο που φυσούσαν τον καπνό απ'τα πούρα τους ψηλά, μπορούσες να μαντέψεις τον εκνευρισμό τους. Κι όμως, η αδερφή του Γκρέγκορ έπαιζε τόσο όμορφα! Το πρόσωπό της έγερνε λίγο στο πλάι, και τα μάτια της παρακολουθούσαν προσεκτικά και θλιμμένα τις νότες πάνω στην παρτιτούρα. Ο Γκρέγκορ σύρθηκε λιγάκι ακόμα προς τα μπρος και χαμήλωσε το κεφάλι, έτσι που τα μάτια του να μπορούν να συναντήσουν τα μάτια της αδερφής του. Μπορούσε να'ναι ζώο, αφού τον μάγευε έτσι η μουσική; Ένωθε λες και του άνοιγε το δρόμο προς την άγνωστη τροφή που λαχταρούσε. Είχε πάρει την απόφαση να προχωρήσει ώσπου να φτάσει στην αδερφή του, να την τραβήξει από τη φούστα και να της δείξει μ'αυτό τον τρόπο ότι την ήθελε να 'ρθει να παίξει βιολί στην κάμαρή του, γιατί κανένας εδώ μέσα δεν μπορούσε να χαρεί το παίξιμό της όσο αυτός. Δε θα την άφηνε ποτέ να φύγει απ'την κάμαρή του, τουλάχιστον ποτέ όσο θα'ταν ζωντανός. Θα φύλαγε άγρυπνα όλες τις πόρτες της κάμαρής του και θα ξαπόστελνε τους εισβολείς την αδερφή του, βέβαια, δε θα'ταν ανάγκη να την αναγκάσει να τον ακολουθήσει, γιατί θα πήγαινε μαζί του με τη θέλησή της. Θα καθόταν πλάι του στον καναπέ, θα σκυβε τ'αυτή της για να τον ακούει και θα της εμπιστευόταν ότι σκόπευε στα σοβαρά να την στείλει στο Ωδείο και ότι, αν δε μεσολαβούσε αυτό του το ατύχημα, τα περασμένα Χριστούγεννα —γιατί τα Χριστούγεννα είχαν περάσει εδώ και πολύν καιρό, έτσι δεν είναι;— θα το είχε αναγγείλει κιόλας σ'όλη την οικογένεια και δε θα δεχόταν καμιάν αντίρρηση. Έπειτα απ'αυτή του την εξομολόγηση, η αδερφή του θα'ταν τόσο συγκινημένη, που θα 'βαζε τα κλάματα και τότε ο Γκρέγκορ θα σηκωνόταν και θα 'φτανε μέχρι τους ώμους της και θα της φιλούσε το λαιμό του, από τον καιρό που πήγαινε για δουλειά στο μαγαζί, τον έβλεπε γυμνό, δίχως κορδέλα και δίχως γιακά.

“Κύριε Σάμσα!” φώναξε ο μεσαίος νοϊκάρης στον πατέρα του Γκρέγκορ κι έδειξε, δίχως άλλη κουβέντα, τον Γκρέγκορ που τώρα σερνόταν αργά προς τα μπρος. Το βιολί βουβάθηκε, ο μεσαίος νοϊκάρης χαμογέλασε πρώτα στους φίλους του κουνώντας το κεφάλι κι ύστερα ξανακοίταξε τον Γκρέγκορ. Ο πατέρας, αντί να διώξει τον Γκρέγκορ, σκέφτηκε πως ήταν

πιο σκόπιμο να καθουχάσει τους νοϊκάρηδες, μολονότι εκείνοι δεν έδειχναν διόλου ανήσυχοι και ήταν ολοφάνερο ότι έβρισκαν τον Γκρέγκορ πιο διασκεδαστικόν απ'το βιολί. Ο πατέρας έτρεξε βιαστικά προς το μέρος τους και, ανοίγοντας τα χέρια, δοκίμασε να τους πάει προς το δωμάτιό τους και συνάμα να τους εμποδίσει να δουν τον Γκρέγκορ. Οι νοϊκάρηδες άρχισαν τώρα να θυμώνουν πραγματικά, δίχως όμως κανείς να ξέρει αν θυμωσαν με τη συμπεριφορά του πατέρα ή αν τους εξαγρίωσε το γεγονός πως, δίχως να το ξέρουν, είχαν στη διπλανή τους πόρτα για γείτονα κάποιον σαν τον Γκρέγκορ. Ζητούσαν εξηγήσεις απ'τον πατέρα, κουνούσαν τα χέρια όπως κι εκείνος, τραβούσαν ανήσυχοι τα γένια τους και υποχωρούσαν αργά κατά το δωμάτιό τους. Στο μεταξύ, η αδερφή του Γκρέγκορ, που στεκόταν εκεί σα χαμένη όταν αναγκάστηκε να διακόψει τόσο απότομα το παίξιμό της, ξαναζωντάνεψε, συνήλθε έπειτα από τόσην ώρα που έστεκε εκεί με το βιολί και το δοξάρι στα χέρια της που κρεμότανε σαν άψυχα στο πλάι της και τη ματιά της καρφωμένη στην παρτιτούρα, άφησε το βιολί στα πόδια της μόνας της, που εξακολουθούσε να κάθεται στο κάθισμά της πασχίζοντας να πάρει ανάσα κι έτρεξε στο δωμάτιο των νοϊκάρηδων, όπου τώρα τους οδηγούσε κάπως πιο βιαστικά ο πατέρας. Έβλεπε τα μαξιλάρια και τις κουβέρτες στα κρεβάτια να ξεσηκώνονται κι ύστερα να τακτοποιούνται στην κάμαρή τους, εκείνη είχε φτιάξει τα κρεβάτια κι είχε βγει κιόλας έξω.

Ο πατέρας πάλι —φαινόταν ότι τον είχε πιάσει το μουλαρίσιο πείσμα του— λησμόνησε όλο το σεβασμό που όφειλε στους νοϊκάρηδες. Τους έσπρωχνε, ολόενα και τους έσπρωχνε, μέχρι που, μπροστά ακριβώς στην πόρτα του δωματίου, ο μεσαίος νοϊκάρης χτύπησε άγρια το πόδι του στο πάτωμα και τον σταμάτησε. “Σας αναγγέλλω”, είπε ο νοϊκάρης, σηκώνοντας το χέρι του και κοιτάζοντας και τη μητέρα και την αδερφή του Γκρέγκορ, “ότι εξαιτίας της ελεεινής κατάστασης που επικρατεί σ'αυτό το σπίτι και σ'αυτή την οικογένεια” —έφτυσε το πάτωμα σα να 'θελε να υπογραμμίσει αυτά που έλεγε— “εγκαταλείπω αμέσως το δωμάτιό μου. Φυσικά, δεν πρόκειται να σας δώσω ούτε μια δεκάρα για τις μέρες που έμεινα εδώ και απεναντίας, θα το σκεφτώ μήπως πρέπει να σας ζητήσω και αποζημίωση. Και θα στηρίξω την απαίτησή μου σε στοιχεία αδιάσειστα —πιστέψτε με”. Σώπασε και κοίταξε ίσια μπροστά

του, λες και κάτι περίμενε. “Κι εμείς εγκαταλείπουμε αμέσως το δωμάτιο”, πρόσθεσαν κι οι φίλοι του. Ύστερα απ’ αυτό, ο μεσαίος νοικάρης έπιασε το χερούλι της πόρτας και τη βρόντηξε κατάμουτρα στην οικογένεια του Γκρέγκορ.

Ο πατέρας, ακουμπώντας στον τοίχο με τα χέρια του, γύρισε στο καθημερινό δωμάτιο τρικλιζοντας και σωριάστηκε βαρύν στο κάθισμά του έμοιαζε σα να πήρε τη θέση του για το συνηθισμένο βραδινό του ύπνο, μα τα σκιρτήματα του κεφαλιού του, που λες και δεν μπορούσε να το θέσει υπό έλεγχο, πρόδιναν ότι δεν κοιμόταν καθόλου. Ο Γκρέγκορ είχε μείνει ήσυχος, στη θέση όπου τον είχαν τσακώσει οι νοικάρηδες. Η απογοήτευση από την αποτυχία του σχεδίου του, ίσως και η αδυναμία απ’ την αφαγία, τον είχαν καθηλώσει σ’ εκείνο τον τόπο. Φοβάταν, κι ήταν σχεδόν σίγουρος γι’ αυτό, ότι η γενική ένταση θα ξεπούσε απάνω του, κι ωστόσο έμενε εκεί και περίμενε. Δεν αντέδρασε ούτε κι όταν άκουσε το θόρυβο που έκανε πέφτοντας το βιολί, που γλίστρησε απ’ τα πόδια της μητέρας και, χτυπώντας στο πάτωμα, έκανε ν’ αντηχήσει μια νότα.

“Αγαπητοί μου γονείς”, είπε η αδερφή του Γκρέγκορ και χτύπησε, σαν εισαγωγή, το χέρι της στο τραπέζι, “αυτή η κατάσταση δεν μπορεί να συνεχιστεί άλλο. Ίσως εσείς να μην το καταλαβαίνετε, αλλά εγώ το καταλαβαίνω. Δεν πρόκειται να προφέρω τ’ όνομα του αδερφού μου μπροστά σ’ αυτό το πλάσμα, γι’ αυτό έχω να σας πω τούτο μόνο: πρέπει να το ξεφορτωθούμε. Δοκιμάσαμε να το φροντίσουμε και να το ανεχτούμε όσο ήταν ανθρωπίνως δυνατό και δε νομίζω ότι μπορεί κάποιος να μας κατηγορήσει για το παραμικρό”.

“Έχει απόλυτο δίκιο”, είπε μονολογώντας ο πατέρας. Η μητέρα, που δεν μπορούσε ακόμα ν’ αναπνεύσει καλά, άρχισε να βήχει πνιχτά, βάζοντας το χέρι μπροστά στο στόμα της, και το βλέμμα της αγρίεψε.

Η αδερφή έτρεξε κοντά της και της κράτησε το μέτωπο. Αφού τα λόγια της Γκρέτε έδωσαν απ’ ό,τι φάνηκε μορφή στις απροσδιόριστες σκέψεις του πατέρα, εκείνος έκατσε με πιο όρθιο το κορμί, έπαιζε με το πηλίκιο που βρισκόταν στα πιάτα που δεν τα ‘χαν ακόμα μαζέψει ύστερα απ’ το δείπνο των νοικάρηδων και κοίταζε κάθε τόσο τον ασάλευτο Γκρέγκορ.

“Πρέπει να δοκιμάσουμε να το ξεφορτωθούμε αυτό”, είπε τώρα η αδερφή απευθυνόμενη στον πατέρα, αφού η μητέρα έ-

βηγε τόσο ώστε δεν μπορούσε ν’ ακούσει, “γιατί αλλιώς θα σας πεθάνει και τους δυο, το βλέπω να ‘ρχεται το κακό. Όταν κάποιος πρέπει να δουλεύει σκληρά όπως όλοι εμείς, δεν μπορεί να υπομένει κι αυτό το βάσανο μέσα στο ίδιο του το σπίτι. Εγώ τουλάχιστον, δεν μπορώ να το ανεχτώ άλλο”. Και ξέσπασε σε τέτοια κλάματα, που τα δάκρυά της έτρεξαν πάνω στο πρόσωπο της μητέρας, εκείνη πάλι, τα σκούπισε μηχανικά.

“Καλή μου”, είπε με συμπάθεια και με φανερή κατανόηση ο πατέρας, “τι μπορούμε να κάνουμε;”

Η αδερφή του Γκρέγκορ σήκωσε αδιάφορα τους ώμους για να δείξει ότι τώρα, τη θέση της αποφασιστικότητας που είχε δείξει πριν βάλει τα κλάματα, την είχε πάρει η αβεβαιότητα.

“Αν μπορούσε να μας καταλάβει”, είπε ο πατέρας, μισορωτηματικά η Γκρέτε, μέσα στα κλάματά της, κούνησε απότομα το χέρι της, θέλοντας να δείξει ότι δεν έπρεπε ούτε να του περνάει απ’ το μυαλό κάτι τέτοιο.

“Αν μπορούσε να μας καταλάβει”, επανέλαβε ο πατέρας, κλείνοντας τα μάτια του για να σκεφτεί την άποψη της θυγατέρας του ότι κάτι τέτοιο δεν έπρεπε ούτε να του περνάει απ’ το μυαλό, “τότε ίσως να μπορούσαμε να συμφωνήσουμε σε κάτι και μαζί του. Μα όπως έχουν τα πράγματα...”

“Πρέπει να φύγει”, φώναξε η αδερφή του Γκρέγκορ, “αυτή είναι η μόνη λύση, πατέρα. Πρέπει μόνο ν’ απαλλαγείς απ’ την ιδέα ότι αυτό το πλάσμα είναι ο Γκρέγκορ. Τα βάσανά μας τα οφείλουμε στο ότι πιστεύαμε για τόσον καιρό πως είναι ο Γκρέγκορ. Μα πώς μπορεί να είναι ο Γκρέγκορ; Αν αυτό ήταν ο Γκρέγκορ, θα είχε καταλάβει από καιρό ότι οι άνθρωποι δεν μπορούν να συμβιώσουν μ’ ένα τέτοιο πλάσμα και θα ‘χε φύγει μοναχός του. Τότε δε θα ‘χαμε ούτε εγώ αδερφό ούτε κι εσείς γιο, μα θα μπορούσαμε να εξακολουθήσουμε τη ζωή μας και να κρατούμε τιμημένη τη μνήμη του. Όπως όμως έχουν τώρα τα πράγματα, το πλάσμα αυτό μας κυνηγάει, διώχνει τους νοικάρηδες, φαίνεται πως θέλει όλο το διαμέρισμα για δικό του και θα ‘ταν ικανό να μας αφήσει να κοιμόμαστε στους δρόμους. Κοίτα, πατέρα”, τσίριξε άξαφνα δυνατά, “αρχίζει κιόλας πάλι!” Και μ’ έναν πανικό ολότελα κατακόρητο στον Γκρέγκορ, έφυγε από κοντά απ’ τη μητέρα, έσπρωξε μάλιστα και το κάθισμά της λες και προτιμούσε να θυσιάσει τη μητέρα της παρά να μείνει τόσο κοντά στον Γκρέγκορ, κι

όρμηξε κατά τη μεριά του πατέρα της που, αναστατωμένος από τη δική της έξαψη, είχε σηκωθεί κι αυτός και άπλωσε προστατευτικά τα χέρια του για να την πιάσει.

Ο Γκρέγκορ, απ'την άλλη μεριά, δεν είχε καμία πρόθεση να τρομάξει κανέναν και, κυρίως, την αδερφή του. Είχε μόνον αρχίσει να στρίβει για να ξαναχωθεί σέρνοντας στην κάμαρή του, μα αυτή ήταν μια δραστηριότητα που τους ξάφνιασε, γιατί, στην κακή κατάσταση όπου βρισκόταν, δεν μπορούσε να κάνει τις δύσκολες κινήσεις της στροφής παρεκτός αν σήκωνε πρώτα το κεφάλι και το στήριζε στη συνέχεια στο πάτωμα, πολλές φορές απανωτά. Σταμάτησε κάποια στιγμή, κι έριξε μια ματιά ολόγυρά του. Φαίνεται ότι όλοι είχαν καταλάβει τις αγathές του προθέσεις· ο πανικός τους είχε κρατήσει μόνο μια στιγμή. Τώρα, τον παρακολουθούσαν όλοι μελαγχολικοί κι αμίλητοι. Η μητέρα καθόταν στο κάθισμά της, με τα πόδια τεντωμένα και κολλημένα το ένα με τ'άλλο και τα μάτια κλειστά απ'την κούραση· ο πατέρας κι η αδερφή κάθονταν δίπλα δίπλα, κι η αδερφή είχε αγκαλιάσει τον πατέρα απ'το λαιμό.

Ίσως να μπορέσω να τελειώσω τη στροφή τώρα, σκέφτηκε ο Γκρέγκορ κι άρχισε ξανά τις προσπάθειές του. Δεν μπορούσε να καταπνίξει το λαχάνιασμα που του έφερνε η προσπάθεια και χρειαζόταν να σταματάει κάθε τόσο για να πάρει ανάσα. Δεν τον ενοχλούσε κανένας, κι έτσι είχε όλο τον καιρό στη διάθεσή του. Μόλις ολοκλήρωσε τη στροφή, άρχισε άμεσα να σέρνεται γραμμή προς την κάμαρή του. Απορούσε από τη μεγάλη απόσταση που τον χώριζε απ'την κάμαρή του και δεν μπορούσε να καταλάβει πώς, έτσι αδύναμος που ήταν, είχε καταφέρει πριν από τόσο λίγο να κάνει την ίδια τούτη μακρινή διαδρομή δίχως να το πάρει χαμπάρι. Αποροφημένος με το βιαστικό του σύρσιμο, δεν πρόσεξε ότι ούτε μια λέξη, ούτε ένα επιφώνημα της οικογένειάς του δεν ακούστηκε όσο κατέβαλε αυτή την προσπάθεια. Μόνον όταν βρέθηκε στο κατώφλι της πόρτας γύρισε το κεφάλι πίσω για να δει, όχι τελείως, γιατί ο λαιμός του είχε πιαστεί, μα αρκετά για να δει ότι τίποτα πίσω του δεν είχε αλλάξει εκτός από το ότι η αδερφή του είχε σηκωθεί όρθια. Η τελευταία του ματιά έπεσε στη μάνα του, που την είχε πάρει ο ύπνος.

Δεν πρόλαβε να βρεθεί στην κάμαρή του, κι η πόρτα έκλεισε βιαστικά, μανταλώθηκε και κλειδώθηκε. Ο ξαφνικός θόρυβος στα νώτα του, τόσο τον τρόμαξε, που τα ποδαράκια του

λύγισαν. Εκείνος που βιαζόταν τόσο ήταν η αδερφή του. Είχε σταθεί δίπλα στην πόρτα περιμένοντας, είχε κάνει ένα πηδηματάκι προς τα μπρος—ο Γκρέγκορ δεν την είχε ακούσει να πλησιάζει— και φώναξε “Επιτέλους!” στους γονιούς της μόλις κλείδωσε.

“Τώρα τι γίνεται;” είπε μέσα του ο Γκρέγκορ και κοίταξε γύρω του μες στο σκοτάδι. Σε λίγο ανακάλυψε ότι δεν μπορούσε διόλου να σαλέψει. Η ανακάλυψή του δεν τον ξάφνιασε, γιατί του φαινόταν αφύσικο που μπορούσε να περπατάει μέχρι τώρα μ'αυτά τα τόσο αδύνατα ποδαράκια. Κατά τα άλλα, ένιωθε σχετικά ευχάριστα. Στ'αλήθεια, όλο του το κορμί πονούσε, μα του φαινόταν ότι οι πόνοι ολοένα και λιγότευαν και στο τέλος του πέρασαν. Το σαπισμένο μήλο στη ράχη του και το ερεθισμένο κομμάτι ολόγυρά του, όλα σκεπασμένα μ'ένα λεπτό στρώμα σκόνης, μόλις που τα ένιωθε. Συλλογίζόταν την οικογένειά του με τρυφερότητα και μ'αγάπη. Η απόφασή του να εξαφανιστεί ήταν τώρα πιο ισχυρή μέσα του παρά στην αδερφή του—αν ήταν δυνατό κάτι τέτοιο. Σ'αυτή την κατάσταση της τεμπέλικης και ήρεμης περιουλλογής του έμεινε μέχρι που το ρολόι του πύργου σήμανε τρεις το πρωί. Έζησε και το χάραμα, στον κόσμο έξω απ'το παράθυρό του. Κατόπιν, το κεφάλι του έπεσε μονάχο του στο πάτωμα κι απ'τα ρουθούνια του βγήκε αδύναμη η τελευταία του πνοή.

Όταν ήρθε η παραδουλεύτρα νωρίς τ'άλλο πρωί—απ'την ορμή και τη βιάση της βροντούσε όλες τις πόρτες τόσο δυνατά, όσο κι αν την είχαν παρακαλέσει να κάνει πιο σιγά, ώστε κανένας σ'όλο το σπίτι δεν μπορούσε να κοιμηθεί μετά τον ερχομό της— δεν πρόσεξε τίποτα ασυνήθιστο όταν έριξε μια ματιά, όπως έκανε κάθε πρωί, στην κάμαρη του Γκρέγκορ. Πίστεψε πως κειτόταν επιτηδες ασάλευτος κι έκανε τον άρρωστο· νόμιζε πως ο Γκρέγκορ είχε νοημοσύνη σαν άνθρωπος. Έτσι που έτυχε να κρατάει τη σκούπα με το μεγάλο κοντάρι στα χέρια της, δοκίμασε να τον γαργαλήσει από τη θέση όπου βρισκόταν, απ'την πόρτα. Όταν και σ'αυτό ο Γκρέγκορ δεν αντέδρασε, προσβλήθηκε και τον τσίγκλισε λίγο δυνατότερα και, μόνον όταν τον κούνησε απ'τη θέση του δίχως να συναντήσει καμιά αντίσταση, άρχισε ν'αναρωτιέται τι γινόταν. Δε χρειάστηκε να περάσει πολλή ώρα για να καταλάβει τι έγινε· γούρλωσε τ'άματια, σφύριξε και, δίχως χρονοτριβή, άνοιξε διάπλατη την πόρτα της κρεβατοκάμαρης των Σάμσα

και ούρλιαξε μες στο σκοτάδι όσο πιο δυνατά μπορούσε: “Ελάτε να δείτε, πέθανε’ να, εκεί χάμου κείται, πέθανε, ψόφρησε!”

Ο κύριος και η κυρία Σάμσα ανασηκώθηκαν στο διπλό κρεβάτι τους και ξεπέρασαν το σοκ μόνον αφού κατάλαβαν τι ακριβώς τους είπε η παραδουλεύτρα. Ύστερα όμως, σηκώθηκαν γρήγορα απ’το κρεβάτι, ο καθένας απ’τη μεριά του, ο κύριος Σάμσα έριξε απάνω του μια κουβέρτα ενώ η κυρία Σάμσα φορούσε μόνο το νυχτικό της’ και, με τη στολή αυτή, μπήκαν στην κάμαρη του Γκρέγκορ. Στο μεταξί άνοιξε κι η πόρτα του καθημερινού δωματίου, όπου κοιμόταν η Γκρέτε από τότε που’χαν έρθει οι νοικάρηδες’ εκείνη ήταν κανονικά ντυμένη, σα να μην είχε πλαγιάσει καθόλου, πράγμα που μαρτυρούσε και το κατάχλωμο της πρόσωπο. “Πέθανε;” είπε η κυρία Σάμσα, κοιτάζοντας ερωτηματικά την παραδουλεύτρα, μολονότι θα μπορούσε μόνη της να ερευνησει —άσε που τα πράματα ήταν τόσο ξεκάθαρα, που δεν ήταν ανάγκη να ερευνησει τίποτα. “Θαρρώ πως ναι”, είπε η παραδουλεύτρα και, για να αποδείξει την αλήθεια των λόγων της, έσπρωξε με τη σκούπα λίγο πιο πέρα το πτώμα του Γκρέγκορ. Η κυρία Σάμσα πήγε να κάνει μια κίνηση, σα να’θελε να τη συγκρατήσει, μα σταμάτησε. “Ε, λοιπόν, τώρα δε μένει άλλο παρά να ευχαριστήσουμε το Θεό”, είπε ο κύριος Σάμσα. Σταυροκοπήθηκε και αμέσως τον μιμήθηκαν οι τρεις γυναίκες. Η Γκρέτε, που δεν έλεγε να πάρει τα μάτια της απ’το πτώμα, είπε: “Δέστε μονάχα πόσο αδύνατος ήταν. Καιρό τώρα, δεν έτρωγε τίποτα. Το φαγητό έβγαινε έξω όπως ακριβώς έμπαινε”. Και πράγματι, το κορμί του Γκρέγκορ ήταν ολότελα πετσι και κόκαλο, όπως μπορούσαν όλοι να δουν τώρα που δεν το σήκωναν τα ποδαράκια και τίποτα δεν τους εμπόδιζε να τον κοιτάζουν καλά καλά από κοντά.

“Έλα μαζί μας μια στιγμούλα, Γκρέτε”, είπε η κυρία Σάμσα μ’ένα σβησμένο χαμόγελο, κι η Γκρέτε, δίχως να παραλείψει να ρίξει άλλη μια ματιά στο πτώμα, πήγε μαζί με τους γονιούς της στην κρεβατοκάμαρή τους. Η παραδουλεύτρα έκλεισε την πόρτα κι άνοιξε διάπλατα το παράθυρο. Μολονότι ήταν ακόμα χαράματα, η δροσιά είχε κάπως μαλακώσει. Εξάλλου, ήτανε κιάλας τέλη του Μάρτη.

Οι τρεις νοικάρηδες βγήκαν απ’το δωμάτιό τους και τα’χασαν που δε βρήκαν να τους περιμένει το πρωινό’ τους είχαν

λησμονήσει. “Πού είναι το πρωινό μας;” ρώτησε, κακόκεφος, την παραδουλεύτρα ο μεσαίος νοικάρης. Εκείνη όμως, έβαλε το δάχτυλο μπροστά στο στόμα της και βιαστικά, δίχως να πει λέξη, τους έδωσε με γνεψίματα να καταλάβουν ότι έπρεπε να πάνε στην κάμαρη του Γκρέγκορ. Πήγαν κι αυτοί και στήθηκαν, με τα χέρια στις τσέπες των κάπως φθαρμένων σακακιών τους, γύρω απ’το πτώμα του Γκρέγκορ στην κάμαρη που τώρα την είχε για τα καλά φωτίσει το φως της μέρας.

Τότε άνοιξε κι η πόρτα της κρεβατοκάμαρης των Σάμσα και εμφανίστηκαν, ο κύριος Σάμσα με τη στολή, κι οι δυο γυναίκες να τον πιάνουν αγκαζέ, η μια απ’το δεξί κι η άλλη απ’τ’αριστερό χέρι. Όλοι φαίνονταν λιγάκι κλαμένοι. Κάθε τόσο, η Γκρέτε έκρυβε το πρόσωπό της στο μπράτσο του πατέρα της.

“Να φύγετε αμέσως απ’το σπίτι μου!” είπε ο κύριος Σάμσα και τους έδειξε την πόρτα δίχως ν’αφήσει τις γυναίκες. “Τι θέλετε να πείτε;” είπε ο μεσαίος νοικάρης, αιφνιδισμένος κάπως, μ’ένα αμήχανο χαμόγελο. Οι άλλοι δυο έβαλαν τα χέρια πίσω τους και τα’τριβαν απ’τη χαρά τους, σα να περίμεναν μεγάλο καυγά απ’όπου θα βγαίνουν, στα σίγουρα, εκείνοι νικητές. “Θέλω να πω αυτό ακριβώς που λέω”, αποκρίθηκε ο κύριος Σάμσα και προχώρησε γραμμή καταπάνω στο νοικάρη μαζί με τις δυο γυναίκες. Εκείνος πάλι, στεκόταν στην αρχή στη θέση του, ήρεμος, κοιτάζε το πάτωμα και προσπαθούσε να σκεφτεί κάποιον άλλον τρόπο για ν’αντιμετωπίσει την κατάσταση. “Τότε θα φύγουμε, και μάλιστα αμέσως”, είπε σήκωσε το κεφάλι του και κοίταξε τον κύριο Σάμσα, λες και με μian αιφνίδια ταπεινοφροσύνη ζητούσε επικύρωση της απόφασης αυτής. Ο κύριος Σάμσα αρκέστηκε να γνέψει ναι, μια δυο φορές, και τον κοίταξε με σημασία. Ευθύς ο νοικάρης βγήκε με μεγάλα βήματα στο διάδρομο’ οι δυο φίλοι του άκουγαν κι είχαν σταματήσει να τρίβουν τα χέρια τους, κι ύστερα τον ακολούθησαν με βιαστικά βήματα, λες και φοβήθηκαν μήπως ο κύριος Σάμσα έφτανε στο διάδρομο πριν απ’αυτούς και τους απόκοβε απ’τον αρχηγό τους. Στο διάδρομο, πήραν κι οι τρεις τα καπέλα απ’την κρεμάστρα και τα μαστούνια απ’την ομπρελοθήκη, υποκλίθηκαν αμίλητοι κι έφυγαν. Με καχυποψία, που αποδείχτηκε αδικαιολόγητη, ο κύριος Σάμσα κι οι δυο γυναίκες τους ακολούθησαν μέχρι το κεφαλόσκαλο’ έγειραν πά-

νω στα κάγκελα απ' τις σκάλες και παρακολούθησαν τις τρεις μορφές να κατεβαίνουν αργά αλλά σταθερά τις μακριές σκάλες, να χάνονται σε μια στροφή της σκάλας σε κάθε πάτωμα και να εμφανίζονται ξανά ύστερα από λίγο' όσο πιο χαμηλά πήγαιναν, τόσο έσβηνε και το ενδιαφέρον της οικογένειας γι' αυτούς, κι όταν το παιδί απ' το χασάπικο τους συνάντησε και τους πέρασε ανεβαίνοντας καμαρωτό μ' ένα κοφίνι στο κεφάλι, ο κύριος Σάμσα κι οι δυο γυναίκες άφησαν τα κάγκελα και, σαν να 'χαν ξαλαφρώσει από 'να βάρος, μπήκαν στο διαμέρισμά τους.

Αποφάσισαν να περάσουν τη μέρα αυτή με ανάπαυση και με περίπατο' όχι μόνο τους άξιζε ένα τέτοιο διάλειμμα απ' τη δουλειά, μα και το 'χαν απόλυτη ανάγκη. Κάθισαν, το λοιπόν, στο τραπέζι κι έγραψαν τρία δικαιολογητικά γράμματα' ο κύριος Σάμσα στους διευθυντές του, η κυρία Σάμσα στο αφεντικό της και η Γκρέτε στον προϊστάμενό της. Την ώρα που έγραφαν, μπήκε μέσα η παραδουλεύτρα για να τους πει πως έφυγε, μιας κι είχε τελειώσει την πρωινή της δουλειά. Στην αρχή κι οι τρεις έγνεφαν ναι δίχως να σηκώσουν το κεφάλι, μα επειδή η παραδουλεύτρα δεν έλεγε να φύγει, της έριξαν κι οι τρεις από μian ενοχλημένη ματιά. "Λοιπόν;" έκανε ο κύριος Σάμσα. Η παραδουλεύτρα έστεκε χαμογελαστή στην πόρτα, σα να 'χε ν'αναγγείλει κάτι καλό στην οικογένεια, που ωστόσο δε θα το 'λεγε αν δεν της έκαναν τις κατάλληλες ερωτήσεις. Το μικρό φτερό από στρουθοκάμηλο, ορθό πάνω στο καπέλο της, κάτι που είχε ενοχλήσει τον Κύριο Σάμσα από την πρώτη κιόλας μέρα που είχε αρχίσει να δουλεύει στο σπίτι τους, κυμάτιζε ανάλαφρο προς όλες τις κατευθύνσεις. "Λοιπόν, τι συμβαίνει;" ρώτησε η κυρία Σάμσα, που η παραδουλεύτρα τη σεβόταν περισσότερο απ' όσο τους άλλους δυο. "Α", είπε η παραδουλεύτρα, χαμογελώντας, έτσι που δεν μπορούσε αμέσως να συνεχίσει, "όσο για αυτό, από δίπλα, δε χρειάζεται να νοιαστείτε πώς θα το ξεφορτωθείτε. Τα κανόνισα εγώ". Η κυρία Σάμσα κι η Γκρέτε έσκυψαν πάλι στα γράμματά τους, σαν να 'ταν απορροφημένες απ' αυτά που έγραφαν' ο κύριος Σάμσα, που κατάλαβε πως η παραδουλεύτρα θα 'θελε ν' αρχίσει να τα περιγράφει όλα με λεπτομέρειες, την σταμάτησε απλώνοντας αποφασιστικά το χέρι του. Μιας και δεν μπορούσε, λοιπόν, να πει τίποτε άλλο, η παραδουλεύτρα θυμήθηκε

πως ήταν πολύ βιαστική, φώναξε ένα "Γειά σας, όλοι", ολόφανερα προσβλημένη, έκανε μια απότομη στροφή κι έφυγε βροντώντας άγρια πίσω της τις πόρτες.

"Θα τη διώξουμε το βράδυ", είπε ο κύριος Σάμσα, μα δεν έλαβε απόκριση ούτε από τη γυναίκα ούτε από τη θυγατέρα του, γιατί η παραδουλεύτρα φαίνεται πως είχε ξανά ταραξει την τόσο δύσκολα αποχτημένη ηρεμία τους. Σηκώθηκαν, πήγαν μέχρι το παράθυρο κι έμειναν εκεί, σφιχταγκαλιασμένες. Ο κύριος Σάμσα γύρισε πάνω στην καρέκλα του για να τις κοιτάξει και τις παρακολούθησε για λίγο αμίλητος. Ύστερα είπε: "Ελάτε τώρα, μπρος. Λησμονείστε τα παλιά. Σκεφτείτε κι εμένα, λιγάκι". Οι δυο γυναίκες συμμορφώθηκαν αμέσως, πήγαν γρήγορα κοντά του, τον χάιδεψαν και σύντομα ολοκλήρωσαν τα γράμματά τους.

Έφυγαν ύστερα κι οι τρεις απ' το σπίτι, πράγμα που δεν το 'χαν κάνει εδώ και κάμποσους μήνες, και πήγαν με το τραμ στην εξοχή, έξω απ' την πόλη. Το τραμ, που είχε αυτούς για μοναδικούς επιβάτες, το πλημμύριζε η ζεστή λιακάδα. Καθισμένοι άνετα στα καθίσματά τους, κουβέντιαζαν για το μέλλον τους και, όταν εξέτασαν με περισσότερες λεπτομέρειες τα πράγματα, τους φάνηκε ότι οι προοπτικές για το μέλλον δεν ήταν καθόλου μα καθόλου κακές' γιατί και των τριών οι δουλειές, που ίσαμε τώρα δεν είχαν κουβεντιάσει αναλυτικά γι' αυτές, ήταν εξαιρετικά ευνοϊκές και θα μπορούσαν να οδηγήσουν αργότερα σε κάτι ακόμα καλύτερο. Την πιο μεγάλη άμεση βελτίωση της κατάστασής τους, θα την έδινε φυσικά μια μετακόμιση σε άλλο σπίτι' ήθελαν να πιάσουν ένα σπίτι μικρότερο και φτηνότερο, μα σε καλύτερη θέση και πιο βολικό στο συγκύρισμα απ' το τωρινό, που το είχε διαλέξει ο Γκρέγκορ.

Την ώρα που κουβέντιαζαν για όλ' αυτά, ο κύριος και η κυρία Σάμσα συνειδητοποίησαν, σχεδόν την ίδια στιγμή κι οι δυο, βλέποντας την ολοένα και πιο μεγάλη ζωντάνια της θυγατέρας τους, ότι, παρά τα μεγάλα βάσανα του τελευταίου καιρού που 'χαν κάνει τα μαγουλά της να χλωμιάσουν, η Γκρέτε είχε μεγαλώσει κι είχε εξελιχτεί σε όμορφη και καλοφτιαγμένη κοπέλα. Ησύχασαν και μισοσυνειδητά αντάλλαξαν ματιές για να επικυρώσουν τη συμφωνία τους, κι έφτασαν στο συμπέρασμα ότι σύντομα θα 'πρεπε να της βρουν έναν καλό γαμπρό. Κι ήταν σαν επιβεβαίωση των καινούριων ονείρων και

των εξαιρετικά καλών προθέσεων τους το ότι, στο τέρμα της διαδρομής, πρώτη σηκώθηκε όρθια η θυγατέρα τους και τέντωσε το νεανικό της κορμί.